

T

BULLETIN
van de
Vereniging voor Dansonderzoek

5DE JAARGANG NO.3/4

najaar/winter 1996

Onder redactie van Frits Naerebout & Onno Stokvis
Leiden 1996

JONGEREN MET EEN ATTITUDE'. EEN ONDERZOEK NAAR DE PEDAGOGISCHE IMPLICATIES VAN HET KLASSIEKE DANSVAKONDERWIJS

vervolg

Judith Oostendorp

4 De pedagogische vragen en dilemma's nader bekeken

In de voorgaande twee paragrafen werd aan de hand van de beschrijving van de organisatie van het onderwijs en de ontwikkeling die jongeren daarin doormaken en de ontwikkelingen die jongeren op andere terreinen doormaken, een aantal pedagogische vragen en dilemma's duidelijk, die voortkomen uit deelname aan het dansvakonderwijs. In deze paragraaf wordt nagegaan in hoeverre en op welke wijze het dansvakonderwijs met deze vragen en dilemma's omgaat. Tevens zal vanuit de literatuur gekeken worden welke aanvullingen mogelijk zijn voor de gekozen oplossingen.

4.1 Vragen en dilemma's met betrekking tot de organisatie van het onderwijs

De vragen en dilemma's betreffende de organisatie van het onderwijs zoals gesignaleerd in paragraaf 2 kunnen als volgt worden samengevat:

Algemeen

De organisatie van het reguliere onderwijs is gericht op een brede oriëntatie voor de toekomst en het dansvakonderwijs op een specifieke oriëntatie. Een pedagogische vraag die hieruit voort komt is of dansvakeerlingen voldoende mogelijkheid hebben voor een cognitieve ontwikkeling en algemeen sociale ontwikkeling die bij hen past en die voorbereid op deelname aan de samenleving.

Een daarbijhorende vraag is welke implicaties deze specifieke oriëntatie heeft voor leerlingen die na selectie de opleiding niet kunnen voortzetten.

Een dilemma gaat over de vraag of het dansvakonderwijs dient voor te bereiden op de toekomst (en het leven) bij een dansgezelschap (dat vergelijkbaar 'gulzig' is) of tevens zou moeten voorbereiden op uitval en de gevolgen (voor het verdere leven) daarna.

Inhoudelijk

Een van de dilemma's binnen de specifieke oriëntatie is hoe om te gaan met zogenaamde bèta-leerlingen, binnen de alfa-gerichte curricula van de dansvakopleidingen.

Een belangrijke vraag naar aanleiding van het curriculum van het dansvakonderwijs is of het aanbod van de huidige vakkenpakketten voor alle leerlingen gelijk moet zijn.

In de nadere uitwerking zijn deze vragen en dilemma's zozeer in elkaar verweven dat geen onderscheid wordt gemaakt. Tot in de jaren '80 was het alleen mogelijk een MAVO-opleiding te volgen in combinatie met de dansvakopleiding. Tegenwoordig kan gekozen worden voor een MAVO-, HAVO- en in Den Haag tevens voor een Atheneum-opleiding. De dansvakopleidingen tonen hierdoor dat zij het belang van het voortgezet onderwijs meer zijn gaan inzien. Er wordt echter ook aangegeven dat een jaar extra op de vooropleiding, de hoeveelheid huiswerk en de druk in het eindexamenjaar voor het dansonderwijs problemen opleveren.

Aangezien een klein percentage van de leerlingen uiteindelijk afstudeert, blijft de aandacht voor de reguliere schoolopleiding mijns inziens van groot belang en dus ook de keuzemogelijkheid voor het niveau van het voortgezet onderwijs. Echter zelfs als alle leerlingen als danser(es) zouden afstuderen blijft het de vraag of de algemeen vormende vakken van het reguliere onderwijs op ieders niveau niet even-goed noodzakelijk zijn.

Naar de redenen voor de huidige samenstelling van de curricula binnen het reguliere onderwijs is tijdens de gesprekken bij de dansvakopleidingen niet gevraagd, maar deze zijn zeer interessant voor vervolgonderzoek. Nederlands is een verplicht vak, Frans is de internationale 'ballettaal' en de kennis van Engels en Duits is voor dansers die vaak in internationaal samengestelde dansgezelschappen werken van evident nut. Over de keuze voor de andere vakken heb ik geen verdere gegevens.

Er zijn redenen te noemen om het reguliere onderwijs, binnen het dansvakonderwijs, uit te breiden. Ten eerste om alle leerlingen onderwijs te laten krijgen dat past bij hun cognitieve niveau en interesses. Ten tweede om meer keuzemogelijkheden binnen het vakkenpakket te creëren. Ten derde om ook de algemeen vormende vakken aan te bieden. Zeker voor de uitvallers is dit van belang, zodat de overgang naar het reguliere onderwijs zo makkelijk mogelijk wordt.

Het dansvakonderwijs dient mijns inziens na te denken over de volgende vragen:

Zal voor ouders de huidige samenstelling van reguliere onderwijs mogelijk een reden kunnen zijn geen toestemming te geven tot deelname aan het dansvakonderwijs?

Zijn er potentiële leerlingen die afzien van deelname aan het dansvakonderwijs, omdat het aanbod van het reguliere onderwijs niet aansluit bij hun wensen en mogelijkheden, bijvoorbeeld om de keuze voor een universitaire studie open te houden?

Zou het huidige onderwijsaanbod geen reden kunnen zijn om te stoppen?¹. Maken leerlingen ook niet de keuze te stoppen met de opleiding doordat ze te weinig uitdaging vinden in het reguliere onderwijs of de vakken die ze krijgen niet interessant genoeg vinden? Dit geldt in het bijzonder voor de bèta-gerichte leerlingen?

Is het niet zo dat leerlingen die moeite hebben met de alfa-vakken eerder de kans hebben te doubleren, wat ook als nadeel gezien wordt voor de dansopleiding?

Wordt leerlingen door de beperkte vakkenmogelijkheden geen kennis onthouden die als algemeen vormend gekenmerkt kan worden? Of is dans zo veeleisend dat algemene kennis van ondergeschikt belang is?

De specifieke oriëntatie van het dans vakonderwijs heeft voor alle leerlingen gevolgen, doordat de keuzevrijheid van het niveau en de inhoud van het reguliere onderwijs beperkt zijn. Maar het kan dus voor het dansvakonderwijs zelf ook nadelige gevolgen hebben, zoals uit deze vragen blijkt.

Een tweede aspect dat hier van belang is, is het dilemma van de uitvallers. Dansvakopleidingen gaan niet uit van de uitvallers, maar het is een feit dat het merendeel van de leerlingen tijdens de vooropleiding uitvalt. De dansvakopleidingen rekenen het tot hun verantwoordelijkheid om leerlingen zo snel en zo vroeg mogelijk in de vooropleiding 'uit te selecteren'. Hoe sneller duidelijk is dat een leerling niet de vereiste hoeveelheid talent, motivatie of lichamelijke geschiktheid heeft, hoe sneller de overgang naar een andere school gemaakt kan worden, hoe kleiner de opgelopen achterstand is (in minimaal één vak). Als leerlingen reeds in een jaar zitten met een vaststaand vakkenpakket komen zij in aanraking met een nieuw te kiezen vak in plaats van het verplichte dansvak als zesde of zevende examenvak.

Het is de bedoeling uit te komen op ± 90 procent kans op een baan na de opleiding. Indien dat er niet inzit valt er ergens in de vooropleiding een negatief advies, zodat leerlingen nog tijdens het voortgezet onderwijs kunnen omschakelen. (Gegevens dansvakopleiding)

Door de huidige organisatie van het onderwijs is het niet onredelijk te stellen dat het dansvakonderwijs voorrang geeft aan het dansonderwijs. Door het aanbod van het reguliere onderwijs laat het dansvakonderwijs zien dat het ontwikkelen van fysieke danskwaliteiten boven de ontwikkeling van cognitieve en algemeen sociale vaardigheden gaat. Een evenredig belang is mijns inziens zeer goed mogelijk zonder afbreuk te doen aan het huidige dansopleidingsniveau. Het aantal uren van het reguliere onderwijs kan gelijk blijven, maar uitbreiding van het aantal vakken en (zeker voor Amsterdam: VWO) het niveau van het onderwijs kan veranderen. Leerlingen kunnen meer keuzemogelijkheden krijgen passend bij hun voorkeur en cognitieve mogelijkheden.

4.2 Vragen en dilemma's met betrekking tot de verdere ontwikkeling van dansvakleerlingen

¹ Misschien is de vakkensamenstelling in het reguliere onderwijs mogelijk zelfs een reden voor het in verhouding geringe aantal jongens dat deelneemt aan het dansvakonderwijs.

Zoals te zien is in paragraaf 3 heeft deelname aan het dansvakonderwijs consequenties voor andere aspecten van de ontwikkeling die jongeren doormaken. De belangrijkste oorzaak daarvoor is de noodzakelijk vereiste tijdsinvestering door het extra aantal schooluren in de vorm van dansvakken en voor veel leerlingen door de reistijd. In vergelijking met 'gewone' jongeren verlaten dansvakleerlingen op jongere leeftijd het onderwijs. Hierdoor betreden zij op jongere leeftijd, maar met een voltooide beroepsopleiding, de arbeidsmarkt. De economische zelfstandigheid ontwikkelt zich derhalve op jongere leeftijd.

Buitenschoolse contacten met ouders, broertjes, zusjes en leeftijdsgenoten veranderen en nemen af. Er blijkt geen tijd over voor andere vormen van vrijetijdsbesteding. Er is geen tijd (en energie) voor een 'baantje' waardoor de sociaal-culturele zelfstandigheid op andere wijze of op latere leeftijd tot stand dient te komen. Relaties, vriendjes, experimenteren met allerlei aspecten als seksualiteit of idealismen zijn door de geringe vrije tijd eerder uitzondering dan regel.

Samenvattend zijn de pedagogische vragen en dilemma's die daar uit voort komen:

of door de andere ontwikkeling van haar leerlingen het dansvakonderwijs een andere verantwoordelijkheid heeft of zou moeten hebben ten opzichte van die leerlingen. Waarin komt of zou die verantwoordelijkheid tot uitdrukking moeten komen? Rekent het dansvakonderwijs het tot haar verantwoordelijkheid om leerlingen zich op andere terreinen dan het dansterrein zo 'gewoon' mogelijk te laten ontwikkelen?

Ook hier bestaat weer een dilemma rond diegene die tijdens de opleiding uitvallen. Hun ontwikkeling is tot dan toe anders verlopen. Rekent het dansvakonderwijs het tot haar verantwoordelijkheid leerlingen daar op voor te bereiden?

Beide dansvakopleidingen zijn zich bewust van de 'afwijkende' ontwikkeling van de leerlingen. Zij weten hoe tijdsintensief en fysiek veeleisend de opleiding is. En zeggen daarover:

De meest onmisbare eigenschap van een danser is willen bewegen. Weinigen hebben dat, maar als ik er één zie met het heilige vuur, dan denk ik die komt er wel. Inherent aan het dansvak is dat je alles voor 100 procent doet, dat doe ik nog steeds en dat verwacht ik van leerlingen ook. Alleen zijn ze tegenwoordig erg snel tevreden en geloven ze me niet als ik zeg dat het later in een gezelschap nog vele malen harder werken is. (Gegevens dansvakopleiding)

Ze maken lange dagen en sommigen willen heen en weer blijven reizen. Er is niemand die ze dwingt, ze willen zelfen ze weten dat ze er veel voor over moeten hebben. (Gegevens dansvakopleiding)

Die eenzijdigheid is een voorwaarde om te slagen in een dergelijk gespecialiseerd vak. We proberen ouders weliswaar te motiveren om kinderen een zo normaal mogelijk leven te bieden, maar echt 'normaal' kan je het niet noemen omdat hun dag zo overvol zit. (Gegevens dansvakopleiding)

De verantwoordelijkheid voor het zo normaal mogelijk opgroeien van de leerlingen ligt bij de ouders. Maar voor een aantal aspecten neemt het dansvakonderwijs daadwerkelijk haar verantwoordelijkheid. Beide dans-

vakopleidingen hebben de beschikking over een arts, een fysiotherapeut en een diëtiste. Fysiotherapeutische behandeling is vooral preventief gericht op het voorkomen van blessures en het beheersbaar houden van pijn. Een orthopeed is op aanvraag beschikbaar. In Den Haag is een psycholoog beschikbaar voor zowel leerlingen als personeel. Deze kan hulp bieden bij persoonlijke problemen, studietoelaten en concentratieproblemen, faalangst, blokkering van expressief vermogen en problemen met lesgeven en samenwerking.

Met de psycholoog ben ik wel gelukkig. Het is handig om mensen gericht naar iemand door te kunnen sturen en soms weten we echt niet meer wat we met iemand aan moeten. Het komt ook voor dat ouders naar de psycholoog worden verwezen. (Gegevens dansvakopleiding)

In Amsterdam kan gebruik gemaakt worden van een decaan; zij kan geraadpleegd worden bij kwesties als studieduur, prestatiebeurs en problemen bij studiefinanciering. Maar ook problemen op de opleiding kunnen vertrouwelijk met de decaan, die een onafhankelijke positie binnen de Theaterschool heeft, besproken worden. Het spreekuur van de arts is gratis voor dansleerlingen. Tevens wordt in Amsterdam aandacht geschonken aan dansgezondheid door middel van een lessencyclus voor de eerstejaars HBO. Daarin wordt aandacht besteed aan blessurepreventie, voeding, Stressmanagement en E.H.B.O. Een aantal leerlingen woont in gastgezinnen. Deze service wordt gesuperviseerd door een begeleider van de school. Alleen is een aantal diensten niet even toegankelijk voor leerlingen. Zo moet bij één dansvakopleiding via de directie-secretaresse een afspraak gemaakt worden om een begeleider te spreken. Ik vind het moeilijk voorstelbaar dat dat anoniem en onafhankelijk kan plaatsvinden. En:

We wisten wel dat je naar de dokter kon, maar die zat in een heel ander gebouw en daar ging je niet zo snel naar toe. (Interview 5)

Wat opvalt in de 'extra' diensten binnen het dansvakonderwijs is dat de diensten vooral gericht zijn op de fysieke aspecten. De vraag is of leerlingen ook met andere problemen terecht kunnen. Problemen zoals die ze met hun ouders hebben, het gevoel te hebben uitzondering te zijn binnen het gezin of niet weten om te gaan met het enerzijds aangetrokken voelen tot uitgaan en experimenteren en dit niet weten te combineren met hun opleiding (die zij niet in de waagschaal willen stellen). Beide opleidingen schenken door deze 'diensten' dus vooral aandacht aan de dansontwikkeling van hun leerlingen. Ook de ex-leerlingen geven aan dat deze diensten verbeterd kunnen worden.

Ik denk dat je gewoon als kind eigenlijk veel meer begeleiding nodig hebt en zeker ik toentertijd. Ik denk dat als ik de juiste begeleiding had gehad dan was het misschien wel heel anders gelopen. Ik heb zelf natuurlijk ook dat anti-gevoel ten op van dat wereldje en ja, kijk, je vader overlijdt op je 14e, daar wordt absoluut geen aandacht aan besteed. Ik werd bij de directrice geroepen en die zei letterlijk, "nou, life goes on, je gaat gewoon door" en dat - meer is er nooit over gezegd. En ja ik, ik was gewoon, ja ik ging ook door, maar toch ben je wel verslagen en dat zijn allemaal dingen die je pas achteraf ziet. (Interview 1)

De enige psycholoog, die er ooit aan te pas is gekomen, is toen twee meisjes uit mijn klas zo vreselijk mager waren, dat ze bijna instortten en die zijn naar de schoolpsycholoog verwezen, waarvan ik niet eens het bestaan wist, bijvoorbeeld. (Interview 1)

Ik ben naar de directrice geweest en ik heb gezegd dat ik graag m'n school wel af wilde maken, maar ja, je hebt ook helemaal geen aftraining of wat dan ook, daar word je ook helemaal niet mee begeleid. Dat is ook lichamelijk-fysiek ook heel erg slecht geweest dat ik zomaar gestopt ben. Nee, eigenlijk zouden ze wel goede aftraining moeten geven. (Interview 1)

Ja, maar je hebt van die momenten dat je denkt, van, waar ben ik allemaal langsgelopen? Je hebt heel veel laten liggen. Echt heel veel laten liggen. Je hebt je echt inderdaad helemaal blind gestaan. Toen, 'k inderdaad echt gestopt was. Toen had ik zoiets van, ja, 'k ben altijd een paard geweest met twee kleppen op, wat één kant op liep. En altijd met de waarheid in pacht, van, dat is de kant Die kant moet ik op, maar dat is gewoon helemaal met zo. Ja en best wel spijt ervan, want je hebt ook heel veel dingen dan gemist. Van je, je mist toch wel een stuk ontwikkeling. Ten eerste, persoonlijke ontwikkeling, want ja, je moet een hele grote afstap maken dat merkte ik met studeren in Leiden bijvoorbeeld ook. Je komt daar gewoon in een hele meute studenten terecht, dan moet je ineens aanpassen. En die mensen hebben schijt aan jou verhalen, over hoe goedje vroeger was. Wat kan hun dat nou schelen. Wat is dat nou voor onzin. Ja, je hebt gedanst, nou leuk voor je. (Interview 2)

Er moet gewoon psychologische begeleiding zijn. Dat is heel raar, want ik bedoel, dat werd niet geaccepteerd, dat is heel gek, dat gedeelte werd eigenlijk. Je bent ontzettend met je lichaam bezig. Je zit boven op je eigen lichaam, maar die klik met psychisch - tenminste in mijn geval - is nooit gemaakt, dus dat ontken je. Verdriet ontken je. Pijn ontken je, dus je neemt juist weer afscheid van je lichaam, dus ik heb bijvoorbeeld ook jaren gehad, dat mijn pijngrens zogenaamd heel hoog lag. Ja, hoe komt dat, dat is gewoon afstoten, want dat heb je geleerd. Je hebt geen pijn in je voeten. Je tenen zijn niet aan het bloeden.

Daar leg je je niet bij neer en dat moet gewoon normaal psychologisch opgepakt worden. Dat betekent niet, dat dan gezegd wordt, van je teen bloedt dus je stopt. Nee, maar er komt een uitleg bij, waar je dan mee bezig bent. Welke risico's je moet lopen en wat je dan moet doen en die begeleiding was er dus helemaal niet, die moet er echt zijn, dat werkt gigantisch door. Als ik psychisch niet goed zit, krijg ik er geen driedubbele pirouette meer uit, da's heel simpel en zoals iemand van het Nationaal Ballet eens zei: "Als er iets met je rug is, dan is het niet omdat je teveel oefeningen hebt gedaan, dan is er iets mis met je leven". Dat is dan de uitlaatklep, ... maar dat moet er gewoon bij zitten. Ik denk dat je daar heel veel, al heel veel mee oplost. Gewoon de de. Normaal, zoals ze een fysieke evaluatie hebben na een jaar, heb je een psychologische evaluatie, van oh kijk, hoe zit ze nou met 'r geest in dat lichaam, wat het werk moet doen. Dat lijkt me toch wel zo logisch. Gewoon bij de intake van, van een conservatorium een psychologische test. Niet als selectie criterium, maar als intake. Ja. Ja, of je moet het zo institutionaliseren, dat iedereen, dat gewoon verplicht iedereen één keer in het half jaar gaat en dan weet nooit iemand waarover gesproken wordt. Dan moet het zo. Als je het verplicht stelt, gaan mensen er ook heen, alsof ze verplicht naar de tandarts moeten. (Interview 2)

Nou, ik bedoel eigenlijk meer support. (Interview 3)

In de tijd dat het slecht op school ging werd ik vooral door mijn moeder opgevangen. Op school was er eigenlijk niemand. (Interview 5)

Je moet voor dat vak, alles opzij zetten. Ja, aan de ene kant dus wel, want je haalt het niveau anders niet he. 'k Bedoel een dag bestaat uit 24 uur, dat is gewoon heel simpel en dus zal je gewoon, het overgrote deel daarmee bezig moeten zijn. Ik denk wel, dat in Nederland wat dingetjes zijn doorgeschooten. Als je het bijvoorbeeld vergelijkt met Amerika, daar zijn ze ook keihard en daar zal je d'r heel veel dingen ook herkenbaar tegenkomen. Maar daar zijn ze op zich al veel meer in het promoten, van, hallo..Ik wil dat jij die boeken gaat lezen, want ik wil dat je dat nu gaat verwerken in je dans. Ik wil dat je een andere opleiding d'r bij doet. Ook ten bate van de maatschappij, want 'r vallen teveel mensen uit. In Nederland is de sfeer toch nog wel anders, wat dat betreft. Veel meer dat.. dat één blik en op zich is het de laatste jaren wel veranderd. Bijvoorbeeld, 't voorbeeld dat mensen er op stonden, dat VWO bij 't conservatorium kwam. Nederland is toch nog bekrompener daarin. Ik weet niet of dat kan veranderen. Ik weet het echt niet. (Interview 6)

Deze interviewgegevens geven wederom aan dat de dansontwikkeling en de verdere ontwikkeling weinig samengaan. Het dansvakonderwijs voelt zich zeer verantwoordelijk voor de dansontwikkeling; zo vroeg mogelijk selecteren wie goed genoeg is en diegene die de top kunnen bereiken krijgen een intensieve en gedegen dansopleiding. Fysieke en medische begeleiding zijn voldoende aanwezig. De vraag of het dansvakonderwijs zich ook verantwoordelijk voelt voor de begeleiding van leerlingen voor de verdere ontwikkeling komt niet tot uitdrukking en werd ook niet verduidelijkt in de gesprekken bij de dansvakopleidingen.

Uit bovenstaande interviewgegevens komen een aantal opmerkelijke 'aanbevelingen' naar voren, bijvoorbeeld over structurele psychologische begeleiding en mogelijkheden om de verdere ontwikkelingsaspecten ook aandacht te laten krijgen. Een aanvulling op deze interviewgegevens wordt door Gray (1989) gegeven. Zij heeft in haar onderzoek naar het lesgeven aan dansvakleerlingen in Amerika een 'pastoral care agenda' gepresenteerd. Zij stelt dat het niet meer voldoende is aandacht te besteden aan het verbeteren van lesroosters en het aanscherpen van selectiecriteria om het dansvakonderwijs te optimaliseren. Volgens Gray zijn er andere veranderingen aan de gang of nodig. Zeker gezien het feit dat het dansvakonderwijs zoveel omvattend is. Het gaat om het welzijn van de leerling; sociaal, psychosociaal, cultureel, intellectueel, fysiek en esthetisch (Gray, 1989: p.119). Een aantal aspecten daaruit zijn zeer geschikt voor het Nederlandse dansvakonderwijs en bieden de mogelijkheid antwoord te geven op een aantal pedagogische vragen en dilemma's.

De onderstaande items zijn afkomstig uit de 'pastoral care agenda' van Gray (1989, p.119-132)² en daar waar mogelijk aangevuld met gegevens uit de gesprekken en interviews of persoonlijke aanvullingen. Gray noemt dit ook wel het verborgen curriculum van de dansvakopleiding.

a Blessure-preventie

De meeste dansblessures ontstaan niet opeens, maar zijn veeleer chronisch of hebben de neiging tot chroniciteit als resultaat van langdurige inefficiënte bewegingspatronen.

Op een gegeven moment was mijn grote teen zo dik dat ie niet meer in mijn spitz paste. Ik had inmiddels drie maanden met een ontstoken gewricht in de lessen gestaan en niemand die het wist. Als ik er eerder mee naar de dokter was gegaan, was het gewricht misschien niet aan gort geweest. Nu kan ik nog steeds niet alle schoenen aan die ik zou willen. (Interview 4)

² De keuze van de in paragraaf 4 genoemde items is gebaseerd op hetgeen wat van toepassing kan zijn voor de Nederlandse situatie. Voor de volledigheid volgen hier de items zoals Gray die heeft benoemd: Injury prevention; Health maintenance; Career guidance; Sexual politics (om meer jongens in het dansvakonderwijs te krijgen/houden: JO); Stress management; Substance abuse programs; Eating disorder treatment; Rehabilitation after illness or injury; Peer counseling; Recruitment (scouts gaan op zoek naar talent in amateurscholen ed. Dit gebeurt in Nederland idem dito op beide dansvakopleidingen. Dit acht ik echter niet van belang voor de begeleiding van leerlingen binnen het dansvakonderwijs: JO); Affirmative action; Learning support services; Sexual harassment awareness; Legal information; Program orientation for new students; Staff development; Grievance procedures; Volunteer opportunities; Child care; Special population services; Cooperative education and work experience; AIDS education.

We hebben er geloof ik toen wel een paar keer les over gehad van een arts of een 'peut', maar het is net als roken, je wilt niet weten dat het ongezond is, want het is zo lekker. (Interview 5)

Blessure-preventie zou structureel aangeboden moeten worden en niet als een eenmalige cyclus van een aantal lessen in het eerste HBO-jaar. Het is in het voordeel van de opleiding als leerlingen zo weinig mogelijk blessures hebben. Het vak biologie kan mijns inziens prima gebruikt worden om te leren hoe het skelet met zijn gewrichten, botten, spieren en banden in elkaar zit. Als uitleg wordt gegeven waarom een bepaalde houding slecht is voor het lichaam begrijp iemand beter waarom zijn of haar houding moet veranderen³.

b Periodieke gezondheidsonderzoeken

Gezien de intensieve training is het zinvol om regelmatig gezondheidsonderzoek te verrichten ter preventie en opsporing van gewichtsproblemen⁴, groeistoornissen etc. Deze onderzoeken zouden frequenter en specifiekere moeten zijn dan de periodieke onderzoeken van de schoolarts.

c Carrière-begeleiding

Carrière-begeleiding kan plaatsvinden door samenwerking met professionele gezelschappen, door gastsprekers en gastdocenten uit te nodigen, aan te geven wanneer en waar audities plaatsvinden en door het samenstellen van een portfolio bijv. middels videobanden. Beide dansvakopleidingen besteden hier aandacht aan. Om de opleiding zo goed mogelijk aan te laten sluiten met de beroepspraktijk heeft de Nationale Balletacademie contacten opgebouwd met de gezelschappen in Nederland. In het laatste jaar van de HBO-opleiding worden de leerlingen in de gelegenheid gesteld, indien mogelijk, stage te lopen bij het Nederlands Dans Theater, Het Nationale Ballet, Scapino Rotterdam of Introdans. Het Koninklijk Conservatorium heeft een samenwerkingsovereenkomst met het Nederlands Dans Theater. Tevens maken beide dansvakopleidingen regelmatig gebruik van gastdocenten. Voor de HBO-leerlingen worden plaats en tijd van audities in binnen- en buitenland kenbaar gemaakt. Maar, zo vragen Combest, Wiese en Caton (in Gray, pag.123) zich af:

What are we preparing all these dance students to do - dance? As educators who have developed dance programs at colleges (and universities), we should assume some responsibility for

³ Een bekend voorbeeld is het naar binnen rollen van de voeten. Als gedurende langere periode de voeten naar binnen rollen ontstaan gewrichtsklachten op het niveau van de enkels, de knieën, de heupen en/of de rug.

⁴ Het is niet zo bijzonder dat sommige dansleerlingen problemen hebben met hun gewicht. Ze staan een groot deel van de dag in strakke balletpakjes voor grote spiegels. Ze zijn in de puberteit en vergelijken onderling sterk hoe ze eruit zien. Als er dan een (meestal onschuldige) opmerking wordt gemaakt over een paar pondjes teveel, verandert dit makkelijk in een overdreven respons. Mijns inziens moet bij dansvakleerlingen dan ook niet over anorexia nervosa gesproken worden (zijnde een psychische stoornis), maar over 'spiegel-anorexia'. Bij vroegtijdige onderkenning kan in samenspraak met een diëtiste geprobeerd worden van het probleem een hanteerbaar aspect te maken in plaats van een steeds verderglijdend probleem te maken.

providing alternative dance-related career opportunities. Many of the students who major in dance have little concern about their futures when they enter the program. Proper guidance of students would enable them to better understand future opportunities and make them aware of alternate dance-related career possibilities.

Dit is tevens van belang omdat het dansberoep niet tot de pensioengerechtigde leeftijd kan worden uitgevoerd.

d Stress management

De schoolbegeleider of docenten dienen getraind te zijn in het vroegtijdig opsporen van symptomen die duiden op stress zodat de problemen aangepakt kunnen worden alvorens te verergeren. Bij dit item hoort de psychologische begeleiding zoals door de ex-leerlingen wordt genoemd. De voorstellen die uit de interviews komen lijken mij zinvolle aanvullingen. Een test bij de toelating van het dansvakonderwijs zou moeten nagaan of de leerling voldoende doorzettingsvermogen en motivatie heeft en tegen de veeleisendheid van het 'gulzige instituut' opgewassen is. Structurele psychologische begeleiding door een onafhankelijke begeleider is zeker zinvol, zeker bij aspecten zoals in de interviews vermeld worden. Dit dient mijns inziens aangevuld te worden met psychologische begeleiding vlak voor en na uitval, om te zorgen dat een leerling de draad buiten het dansvakonderwijs weer kan oppakken.

e Peer-counseling

Dit systeem is uitermate geschikt voor dansvakopleidingen aangezien de populatie relatief klein is en meer overeenkomstig dan in het gewone onderwijs. Ouderejaarsleerlingen en/of afgestudeerden kunnen adviezen en steun geven aan jongere leerlingen.

f Schoolwerkondersteuning

Dansvakleerlingen moeten zuinig met hun tijd omgaan om voldoende tijd aan hun huiswerk te kunnen besteden. Huiswerkondersteuning of extra hulp bij het schoolwerk kan een zinvolle aanvulling zijn. Dit geldt niet alleen voor het gewone schoolwerk maar kan evengoed gelden voor het dansonderwijs, waarbij een leerling extra aandacht krijgt buiten de les om. Een mogelijkheid is om structureel een uur per week in te roosteren waarin leerlingen met een docent een bepaald probleem kunnen doornemen.

g Informatievoorziening omtrent rechtspositionele aangelegenheden

Vooraf tijdens de HBO-fase dienen studenten informatie te krijgen over arbeidsrechten en plichten. Zoals flex-contracten, free-lance werk, arbeidscontracten, belastingen, verzekeringen etc., als onderdeel van de beroepsvoorbereiding. Dit kan worden uitgebreid met algemene informatie over de arbeidsmarkt werkt of welke andere beroepen, binnen en buiten de danswereld, mogelijk zijn.

h Leerlingenreglement

Voor leerlingen dienen hun rechten en plichten duidelijk te zijn. Zo dient bekend te zijn wanneer en bij wie zij zich kunnen beklagen bij onrechtmatigheden. Beide dansvakopleidingen hebben een leerlingenreglement.

i Docenten-ontwikkeling

De professionaliteit van docenten is een onderwerp apart binnen dansvakopleidingen. De professionele ontwikkeling van docenten in het dansvakonderwijs verdient extra aandacht aangezien het hun 'tweede vak' is. Zij hebben reeds een professionele ontwikkeling achter de rug als danser(es).

Eén docent heeft een volledige docenten-opleiding. Eén docent heeft een certificaat, maar vond de cursus slecht. De overigen hebben geen didactische opleiding. Alle docenten hebben professioneel gedanst. Niet iedere danser kan docent worden. (Gegevens dansvakopleiding)

Professionaliteit kan worden gedefinieerd als het geheel van attitudes van docenten ten opzichte van hun werk alsmede de kennis en vaardigheden waarover ze beschikken (Hoyle, 1980 in Berg & Vandenberghe, 1995). De professionaliteit van een docent wordt door Klaassen (1994) onderscheiden in vijf dimensies⁵. Eén daarvan is de pedagogische professionaliteit:

Docenten moeten in het kader van deze dimensie kennis en inzicht hebben in verschillende vormen van morele vorming, zoals waardenoverdracht, waardenverheldering en waardencommunicatie. Diverse elementen zijn daarbij te onderscheiden zoals de aandacht voor de leefwereld, het leren, de persoonlijke ontwikkeling en de problemen van leerlingen -het oog hebben voor verschil tussen leerlingen-, de bevordering van een moreel klimaat in de school en de expliciete en actieve bevordering van waardenontwikkeling bij leerlingen (Klaassen, 1994, p.444).

Voor de pedagogische opdracht van de school is het relevant dat docenten niet alleen leerling- of subjectgericht werken, maar ook het welzijn van de leerlingen serieus nemen.

Wat opvalt in deze items volgens Gray (1989) is dat een deel van de punten specifiek over de dansontwikkeling gaat (blessure-preventie, gezondheidsonderzoeken, carrière-begeleiding en schoolwerkondersteuning), maar

⁵ Klaassen (1994) onderscheidt vijf dimensies: 1 De vakinhoudelijke professionaliteit; heeft betrekking op de vakbekwaamheid van de docenten qua leerstof. Het gaat dan niet alleen om de kennis en inzichten van de onderwijsinhoud, maar ook om de legitimering ervan; 2 De didactische professionaliteit; het direct didactische handelen is het voorbereiden, uitvoeren en evalueren van onderwijsprocessen. Naast de kennis en vaardigheden betreffende het instructiegedrag en de technische controle van het leerproces, zijn ook houdingen en opvattingen van belang, zoals kwaliteitsbewustzijn en effectiviteitsbewustzijn; 3 De organisatorische professionaliteit; deze dimensie stelt eisen en verwachtingen aan het docentschap die liggen op het niveau van het functioneren van de schoolorganisatie; 4 De pedagogische professionaliteit; docenten moeten in het kader van deze dimensie kennis en inzicht hebben in verschillende vormen van morele vorming, zoals waardenoverdracht, waardenverheldering en waardencommunicatie. Diverse elementen zijn daarbij te onderscheiden zoals de aandacht voor de leefwereld, het leren, de persoonlijke ontwikkeling en de problemen van leerlingen -het oog hebben voor verschil tussen leerlingen-, de bevordering van een moreel klimaat in de school en de expliciete en actieve bevordering van waardenontwikkeling bij leerlingen; 5 De reflexieve professionaliteit; duidt op de geneigdheid en bereidheid om de eerder genoemde aspecten van professionaliteit voortdurend in onderlinge samenhang te doordenken en daarbij sociale, economische, politieke en culturele condities waaronder onderwijs plaatsvindt, te betrekken.

dat een aantal punten tevens van belang is voor de verdere ontwikkeling. Zo kan carrière-begeleiding worden uitgebreid naar een project beroepskeuzes, zoals gebruikelijk binnen het regulier onderwijs. Dit is zeker van belang gezien de uitval van het dansvakonderwijs, maar tevens om dansleerlingen eens te laten snuffelen aan andere beroepen.

Het aspect 'stress-management' spreekt voor zich en lijkt mij, gezien de ervaringen van de ex-leerlingen, een belangrijk punt. De peer-counseling kan verder gaan dan alleen het bespreken van de dansproblemen, maar tevens gaan over de problemen die inherent zijn aan deelname aan deze vorm van onderwijs. Een stap verder zou zijn als leerlingen die uit het dansvakonderwijs zijn gegaan, contact zouden kunnen houden met hun leeftijdsgenoten die wel door konden. Een goede voorbereiding op de deelname aan de samenleving wordt voor een deel verricht door informatievoorziening over rechtspositionele aangelegenheden. De voorbereiding op het werkzame leven verdient extra aandacht omdat de dansvakleerlingen op jonge leeftijd de arbeidsmarkt betreden en meestal geen werkervaring hebben uit bijbaantjes.

In het kader van de pedagogische verantwoordelijkheid van de school om niet alleen cognitieve vaardigheden aan te leren, maar ook aandacht te besteden aan de algemeen sociale vaardigheden is de docent ontwikkeling van belang. Docenten hebben een verantwoordelijkheid in de vorming van waarden en normen, de persoonlijke ontwikkeling van de leerling en oog hebben voor de problemen van en verschillen tussen leerlingen. Zij dienen mijns inziens kennis te hebben over de invloed op leerlingen van het door de weeks 'uit' het gezin leven of kennis hebben de wijze waarmee dansvakleerlingen wel experimenteren (eten, lijnen, gedrag e.d.). Grupe (1986: p.135) geeft in het onderstaande weer waarom extra begeleiding van kinderen die deelnemen aan topsport nodig is. Deze vier punten gelden onverkort voor de dansvakleerlingen.

- 1 Uitgaande van de typische geaardheid van het kindzijn moet de belangstelling in sportieve topprestaties onder alle omstandigheden beschouwd worden in het kader van de ontwikkeling van het kind.
- 2 De cognitieve ontwikkeling van het kind die in het bijzonder in de schoolperiode plaatsvindt, mag niet door topsport doorkruist worden. Deze ontwikkeling is voor de toekomst van het kind zó belangrijk dat ze zeker niet genegeerd mag worden.
- 3 Gezien het feit dat topsport het kind regelmatig onder spanning zet, moet er voldoende tijd voor andere interesses overblijven. Sport mag niet de enige vrijetijdsbesteding van het kind zijn. Zijn leven mag niet alleen uit school, sport en wedstrijden bestaan.
- 4 Het kind moet ook de kans krijgen buiten zijn sport om sociale betrekkingen en persoonlijke relaties te ontwikkelen.

Dansvakleerlingen zijn kinderen en jongeren die aan het opgroeien zijn richting volwassenheid; het zijn nog geen volwassenen. Zij hebben tijd en ruimte voor hun ontwikkeling nodig. Dit geldt voor alle leerlingen. De leerlingen die de gehele opleiding afronden hebben tijd en ruimte nodig om zich te ontwikkelen en voor leerlingen die gedurende de opleiding uitvallen hebben diezelfde mogelijkheden nodig om zich weer aan te kunnen sluiten in het 'gewone' leven.

5 Samenvatting

De voorbereiding op het dansvak is langdurig, intensief en selectief. De optie op een danscarrière moet op jonge leeftijd worden genomen. Leerlingen moeten zich veel pijn en moeite getroosten voor een beroepspraktijk in de balletsector. Voorwaarde tot toelating tot de academie zijn een voldoende niveau van beheersing van vaardigheden, gekoppeld aan eisen ten aanzien van de lichamelijke gesteldheid en bezit van talent. De normen ten aanzien van beheersingsniveau en fysieke constitutie hangen ten nauwste samen met de eisen die voortvloeien uit het klassieke ballet. Niet iedereen wordt tot de vooropleiding toegelaten; op jonge leeftijd vindt selectie plaats. De ontwikkeling die het lichaam (mede onder invloed van de training) zal gaan doormaken valt echter moeilijk te voorspellen. Het danstraject kenmerkt zich door een aaneenschakeling van training en selectie. Wie een toelatingsexamen doet voor het hoger dansonderwijs heeft in de regel al vele selecties achter de rug tijdens de vooropleiding. Van degenen die toelatingsexamen doen worden slechts weinigen toegelaten; veel leerlingen worden in de route daarvoor afgewezen. Uiteindelijk studeren alleen de allerbesten af.

In dit artikel staan twee vragen centraal: welke pedagogische vragen en dilemma's komen voort uit deelname aan het dansvakonderwijs en hoe gaat het dansvakonderwijs daar mee om? Deze vragen zijn ter beantwoording gekoppeld aan twee hoofdonderwerpen, namelijk de organisatie van het onderwijs en de ontwikkeling van de jongeren die deelnemen aan deze vorm van onderwijs.

De organisatie van het dansvakonderwijs is anders dan het reguliere onderwijs. Het reguliere onderwijs biedt een brede oriëntatie aan door middel van een divers aanbod van niveaus en een veelzijdigheid aan vakken. Daarbij geldt in het regulier onderwijs een gemiddeld niveau van presteren. In het dansvakonderwijs wordt specifiek opgeleid. Binnen het dansvakonderwijs wordt het reguliere onderwijs gecombineerd met een groot deel van de beroeps(voor)opleiding.

De pedagogische vragen en dilemma's die voortkomen uit de organisatie van het onderwijs zijn gericht op het schoolniveau en de inhoud van de curricula. In Amsterdam kan een leerling geen VWO-diploma halen, maar wel een MAVO- of HAVO-diploma. In Den Haag kan zowel MAVO, HAVO als Atheneum gevolgd worden. De curricula van beide scholen bevatten echter aanmerkelijk minder vakken dan in het gebruikelijke onderwijs. De vakkenpakketten die gekozen kunnen worden zijn gering en eenzijdig van samenstelling. Bèta-gerichte leerlingen zijn slecht af binnen het dansvakonderwijs. Binnen het dansvakonderwijs geldt niet het systeem van gemiddeld presteren. Indien het vak dans onvoldoende wordt beoordeeld, dient gestopt te worden met de opleiding. Er kan niet 'gemiddeld' worden met cijfers van de vakken uit het reguliere onderwijs. Een probleem dat hierdoor en door de curricula van het dansvakonderwijs ontstaat, wordt gevormd door de leerlingen die gedurende de opleiding uitvallen. Zij gaan 'terug' naar het reguliere onderwijs met een vak minder in hun broekzak, aangezien de dansvakken het verplichte zesde of zevende was. Daarbij komt dat zij eventueel gedwongen zijn, door de vakken die zij volgden tijdens het dansvakonderwijs, vakken te volgen die zij eigenlijk niet meer willen volgen omdat hun interesse in andere vakken ligt.

Voor de leerlingen zijn de gevolgen van deelname aan het vooropleiding met name in het begin, niet al te ingrijpend. Naar mate de studie vordert, neemt de intensiteit toe en wordt de bemoeienis met de dansvakopleidingen groter. Er zal vaker (bv. op zaterdag) naar het conservatorium of de dansacademie gereisd moeten worden. Er worden meer uren aan dansvakken besteed waardoor minder tijd naast de school overblijft. Het gehele leven komt in het teken van de dansvakopleiding te staan, waarbij talent en motivatie doorslaggevende kenmerken van de leerlingen zijn om dat leven aan te kunnen.

Door de tijdrovende opleiding wijkt de ontwikkeling van deze jongeren af van de gebruikelijke ontwikkeling bij jongeren. De beschrijving van de ontwikkeling van jongeren is gekoppeld aan een vijftal statuspassages: het verlaten van het onderwijs, het betreden van de arbeidsmarkt, de verzelfstandiging van het ouderlijk huis, relatie- en gezinsvorming en de overgang naar economische en sociale-culturele zelfstandigheid. De leerlingen die de gehele opleiding afronden komen eerder dan 'gewone' jongeren, met een beroepsopleiding uit het onderwijs. Zij betreden dan ook eerder de arbeidsmarkt. Door de veeleisende combinatie reguliere en beroepsopleiding hebben leerlingen die deelnemen aan het dansvakonderwijs weinig tijd over naast hun school. Dit zorgt dat zij minder tijd in het gezin doorbrengen en in het gezin een uitzonderingspositie bekleden. De verzelfstandiging van het ouderlijk huis treedt daardoor voor een deel op jonge leeftijd op. Tijd voor vriendschappen en omgang met leeftijdsgenoten buiten de dansvakopleiding is er nauwelijks. Hierdoor kan door dansvakleerlingen weinig geëxperimenteerd worden met verliefdheden, uitgaan e.d. Relatie- en gezinsvorming. Leerlingen in het dansvakonderwijs ontwikkelen hun economische en sociaal-culturele zelfstandigheid mogelijk tegelijkertijd. Tijdens hun opleiding is geen tijd voor een bijbaantje waardoor zij eigen geld kunnen verkrijgen om naar eigen believen uit te geven; als voorbereiding op de economische zelfstandigheid. Daarbij komt dat er weinig tijd is om het geld uit te geven. Hun sociaal-culturele zelfstandigheid zal niet tijdens hun schoolperiode volledig tot ontwikkeling komen.

Deze 'afwijkende' ontwikkeling hoeft geen nadelige gevolgen te hebben. Wel wordt uit de interviews met de ex-leerlingen duidelijk dat begeleiding gedurende de gehele schoolperiode van belang is. Hierdoor wordt de pedagogische verantwoordelijkheid van het dansvakonderwijs uitgebreid met een aantal begeleidings- en onderwijsaspecten. Dansvakleerlingen brengen meer uur per dag door op school en daar kan de verantwoordelijkheid recht evenredig mee worden uitgebreid. Met name de psychische begeleiding en een breder vakkenaanbod zijn van belang.

Bijlage 1: Toelatingscriteria dansvakopleiding

1.1 Den Haag

(Overgenomen uit documentatie ontvangen tijdens bezoek aan het conservatorium)

Toelatingscriteria

- * een voldoende endehors = het naar buiten draaien van de benen in de heupen
- * goede proporties
- * een lange achillespees
- * voeten met een behoorlijke wreef
- * een soepele rug
- * rechte benen + knieën die goed wegstrekken in de benen
- * soepele extensies = benen die gemakkelijk op te tillen zijn
- * een natuurlijke sprong
- * gevoel voor bewegen = gevoel voor dans
- * muzikaliteit
- * coördinatie

Dit alles wordt in een eerste auditie bekeken en getest door een team bestaande uit balletdocenten. Op de slotauditie worden de kinderen nogmaals goed bekeken en getest, maar nu in het bijzijn van het gehele docententeam en door de aan de school verbonden orthopeed en fysiotherapeut.

Kerstrappen

Met Kerst ontvangen de ouders het eerste balletrapport. Het kerstrapport wordt door de balletdocent(e), docent caractère-dans en docent creatieve of moderne dans in overleg met de adjunct-directeur gemaakt. Dit rapport wordt dan door de balletdocent(e) op de ouderavond met de ouders besproken. Het is daarom van groot belang dat de ouders deze avonden bezoeken. De school en de balletdocenten hechten veel waarde aan hun komst. Men wil graag de ouders persoonlijk ontmoeten en niet de rapporten per telefoon bespreken. Dit geldt vooral voor de ouders van nieuwe leerlingen.

Paasrapporten

Voor dit rapport geldt een andere procedure. De balletdocent(e) studeert een balletles in, gebaseerd op de vereiste leerstof van het desbetreffende schooljaar. Het gehele docententeam beoordeelt de les. Beoordelingscriteria zijn:

- * vorderingen
- * fysieke ontwikkeling
- * dansante ontwikkeling + kwaliteit
- * presentatie
- * muzikaliteit
- * werkhouding
- * motivatie
- * coördinatie

Naar aanleiding van hun bevindingen wordt het Paasrapport gemaakt en ook beslist of de leerling de opleiding kan voortzetten. Bij eventuele twijfels zijn de bevindingen van de adjunct-directeur doorslaggevend. Ook dit rapport wordt weer op de ouderavond besproken. Indien de leerling wegens ziekte of blessure de beoordelingsles niet kan bijwonen, stelt de adjunct-directeur een vervangende datum vast na overleg met de medische staf en docenten, zodat er dan een beslissing kan worden genomen aangaande het voortzetten van de opleiding. Ingeval van langdurige ziekte of blessure zal een beslissing worden genomen aangaande het wel of niet voortzetten van de opleiding op basis van de medische gegevens en het advies van de klasmentor.

Selectiepunten

a) basisschool groep 7

balletgroep 1: Geen selectie. Tenzij er problemen zijn, dan wordt het advies gegeven de opleiding niet voort te zetten.

- b) basisschool groep 8
balletgroep 2: Belangrijke selectie
- c) AVO/VWO 1
balletgroep 3: Selectie
- d) AVO/VWO 2
balletgroep 4: Belangrijke selectie
- e) AVO/VWO 3
balletgroep 5: Zeer belangrijke selectie
- f) MAVO 4
balletgroep 6: Zeer belangrijke selectie voor het HBO
- g) HAVO 5
balletgroep 7: Zeer belangrijke selectie voor het HBO
- h) VWO 6
balletgroep 8: Zeer belangrijke selectie voor het HBO

Consequenties bij negatieve uitslag:

- * basisschool groep 8
- * AVO/VWO 1, 2 en 3

De betreffende leerling(e) moet aan het eind van het cursusjaar de school verlaten. Voor leerlingen van 3 MAVO geldt, dat de situatie wat betreft het schoolvervolg individueel wordt bekeken.

Het criterium voor toelating HBO is:

- * Alle eerder genoemde beoordelingscriteria
- * Is er een reële kans van slagen als de leerling(e) gaat auditeren voor een balletgezelschap dat de klassieke Academische ballettechniek als basis heeft (gebruikt)?

De leerling(e) die, om welke reden dan ook, meer aanleg heeft voor een andere vorm van dans, bv. modern, jazz, caractère, wordt geadviseerd te auditeren bij een HBO-opleiding die in een van deze vormen van dans is gespecialiseerd.

Het afwijzen van leerlingen is voor het docententeam ieder jaar weer een zeer moeilijke beslissing. Er wordt langdurig en uitgebreid over gediscussieerd. Binnen het Koninklijk Conservatorium is nu eenmaal de opvatting, dat men heel eerlijk tegenover de leerlingen en de ouders moet zijn. Een carrière als danser is niet voor een ieder weggelegd.

1.2 Amsterdam

(Overgenomen uit het concept opleidingsgebonden deel van de algemene studenteninformatie van de Theaterschool)

Tijdens de vooropleiding zijn er de volgende selectiemomenten:

- * bij overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs
- * bij elke overgang naar een volgende klas in het voortgezet onderwijs
- * bij afsluiting van het voortgezet onderwijs voor toelating tot de dagopleiding

Hierbij wordt aangemerkt dat de artistieke leiding het recht voorbehoudt om van deze procedure af te wijken. Na het kerstrapport kunnen de ouders met de balletklassedocent over het rapport spreken tijdens een zogenaamde 10-minuten-avond. Het kerstrapport gaat over alle dansvakken. In de periode maart/april worden klassikale examenlessen gehouden voor klassieke dans, folkloristische dans, historische dans, caractère-dans en (vanaf niveau 4) moderne dans. In deze lessen worden de leerlingen door een commissie, bestaande uit de docenten, beoordeeld op hun vorderingen en de mogelijkheid tot voortzetting van hun opleiding. Bij een negatieve beslissing of een zwak rapport wordt de leerling, samen met de ouders, uitgenodigd voor een gesprek waarin de uitslag wordt besproken.

Leerlingen die na een selectie de balletopleiding niet kunnen voortzetten, kunnen, indien zij dit wensen, hun schoolopleiding aan de s.g. 'Gerrit van der Veen' normaal afmaken.

Indien een student aan het eind van het eerste jaar HBO onvoldoende resultaten heeft, kan een negatief bindend studie-advies worden gegeven. De procedure hiervoor is vastgesteld in de 'Regeling negatief bindend studie-advies'. Deze komt erop neer dat de betreffende student afgewezen wordt en zich niet opnieuw kan inschrijven voor dezelfde opleiding/studierichting, althans binnen de AHK. Na het behalen van het propaedeuse-diploma wordt de student tot de hoofdfase van de opleiding toegelaten (er zijn dan geen verdere selectiemogelijkheden meer, JO).

Bijlage 2: Weekschema dansvakonderwijs

2.1 Weekschema dansvakonderwijs Den Haag

Leerlingen groep 7 en 8
(niveau groep 1 en 2):

Maandag
10.30-12.15 uur klassiek
Dinsdag
09.00-10.45 uur klassiek
11.00-12.15 uur caractère
Woensdag
12.45-14.15 uur klassiek
14.30-15.45 uur creatief
Donderdag
09.00-10.30 uur klassiek
10.45-12.00 uur caractère
Vrijdag
12.45-14.15 uur klassiek

Niveau groep 3 en 3a:

Maandag
09.00-10.45 uur klassiek
Dinsdag
12.45-14.15 uur klassiek
16.15-17.30 uur krachttraining jongens
Woensdag
09.00-10.45 uur klassiek
11.00-12.15 uur caractère
Donderdag
09.00-10.30 uur klassiek
10.45-12.00 uur modern/creatief
Vrijdag
09.00-10.45 uur klassiek
11.00-12.15 uur caractère

Niveau groep 4:

Maandag
14.30-16.15 uur klassiek
16.30-17.45 uur caractère
Dinsdag
14.30-16.00 uur klassiek
16.15-17.15 uur spitzen meisjes
16.15-17.30 uur krachttraining jongens
Woensdag
09.00-10.30 uur klassiek
10.45-12.00 uur modern
Donderdag
12.45-14.30 uur klassiek
14.45-16.00 uur caractère
Vrijdag
09.00-10.30 uur klassiek

Niveau groep 5:

Maandag
09.00-10.45 uur klassiek
11.00-12.15 uur caractère
Dinsdag
09.00-10.30 uur klassiek
16.15-17.30 uur modern
Woensdag
16.00-17.45 uur klassiek
Donderdag
14.30-16.00 uur klassiek
16.15-17.30 uur spitzen meisjes
16.15-17.30 uur jongensles
Vrijdag
09.00-10.30 uur klassiek
16.15-17.30 uur caractère

Niveau groep 6 en 7 meisjes:

Maandag
14.30-16.15 uur klassiek
16.30-17.45 uur modern
Dinsdag
14.30-16.00 uur klassiek
16.15-17.30 uur spitzen
Woensdag
14.30-16.15 uur klassiek
16.30-17.45 uur modern
Donderdag
14.30-16.15 uur klassiek
16.30-17.45 uur caractère
Vrijdag
14.30-16.00 uur klassiek
16.15-17.30 uur spitzen en variaties

Niveau groep 6 en 7 jongens:

Maandag
14.30-16.15 uur klassiek
16.30-17.45 uur modern
Dinsdag
14.30-16.00 uur klassiek
16.30-17.30 uur krachttraining
Woensdag
14.30-16.15 uur klassiek
16.30-17.45 uur modern
Donderdag
14.30-16.15 uur klassiek
16.30-17.45 uur caractère
Vrijdag
14.30-16.00 uur klassiek
16.15-17.30 uur variaties

HBO-opleiding
 Maandag
 10.30-12.15 uur klassiek
 12.30-14.00 uur modern
 14.30-16.00 uur klassiek
 16.15-17.45 uur repertoire Nationaal Ballet
 Dinsdag
 09.00-10.30 uur klassiek
 10.45-12.00 uur spitzes meisjes
 10.45-12.00 uur variaties jongens
 12.30-14.00 uur repertoire
 14.30-16.00 uur klassiek
 16.15-17.30 uur krachttraining jongens
 Woensdag
 09.00-10.30 uur klassiek
 10.45-12.00 uur pas de deux
 12.30-14.00 uur modern
 14.30-16.00 uur klassiek
 Donderdag
 09.00-10.30 uur klassiek
 10.45-12.15 uur repertoire NDT
 12.45-14.00 uur repertoire
 14.30-16.00 uur klassiek
 16.15-17.45 uur toneelmake-up-les
 Vrijdag
 09.00-10.30 uur klassiek
 10.45-12.00 uur spitzes meisjes
 10.45-12.00 uur jongens variaties
 12.30-14.00 uur modern
 14.30-16.00 uur klassiek
 Zaterdag
 09.30-11.00 uur klassiek
 11.15-12.30 uur repertoire NDT

Alle leerlingen krijgen les in muziektheorie. Daarnaast krijgen alle leerlingen tot en met het voortgezet onderwijs een half uur muziekles in de week. Gekozen kan worden uit blokfluit -, piano- of gitaarles. Onderricht in de dansgeschiedenis vindt plaats in de derde klas voortgezet onderwijs (2 keer een uur) en wordt officieel afgesloten met een examen in de vierde klas. Tijdens de HBO-opleiding wordt eveneens dansgeschiedenis gedoceerd.

2.2 Weekschema onderwijs Amsterdam

Klas 1 (basisschool groep 7)
 Klassiek 5 x 90 min. = 450 min.
 Improvisatie 1 x 60 min. = 60 min.
 Folklore 1 x 60 min. = 60 min.
 Historische dans 1 x 60 min. = 60 min.
 Totaal dans: 10 uur en 30 min.
 Basisonderwijs: 25 uur en 45 min.

Klas 2 (basisonderwijs groep 8)
 Klassiek 5 x 90 min. = 450 min.
 Improvisatie 1 x 60 min. = 60 min.
 Folklore 1 x 75 min. = 75 min.

Historische dans 1 x 60 min. = 60 min.
Totaal dans: 10 uur en 45 min.
Basisonderwijs: 25 uur en 45 min.

Klas 3 (Brugklas)

Klassiek 5 x 95 min. = 475 min.
Caractère 1 x 70 min. = 70 min.
Spitzen/Krachttraining 1 x 60 min. = 60 min.
Totaal dans: 10 uur en 5 min.
Voortgezet onderwijs: 24 lessen van 50 min. = 20 uur

Klas 4 (HAVO/MAVO 2)

Klassiek 5 x 110 min. = 550 min.
Modern 1 x 80 min. = 80 min.
Repertoire 1 x 75 min. = 75 min.
Caractère 1 x 80 min. = 80 min.
Spitzen/Krachttraining 1 x 60 min. = 60 min.
Totaal dans: 14 uur en 5 min.
Voortgezet onderwijs: 24 lessen van 50 min. = 20 uur

Klas 5 (HAVO/MAVO 3)

Allen:
Klassiek 6 x 90 min. = 540 min.
Pas de deux 1 x 75 min. = 75 min.
Caractère 1 x 75 min. = 75 min.
Modern 1 x 80 min. = 80 min.
Meisjes:
Variatie/Repertoire 1 x 90 min. = 90 min.
Extra les 1 x 30 min. = 30 min.
1 x 45 min. = 45 min.
Spitzen 1 x 60 min. = 60 min.
Totaal dans meisjes: 16 uur en 25 min.
Jongens:
Variaties 1 x 75 min. = 75 min.
Extra les 1 x 30 min. = 30 min.
Krachttraining 1 x 60 min. = 60 min.
Totaal dans jongens: 15 uur en 25 min.
Voortgezet onderwijs: 24 lessen van 50 min. = 20 uur

Klas 6 en 7 (HAVO/MAVO 4, HAVO 5)

6 dagen per week les

Allen:
Klassiek 6 x 90 min. = 540 min.
Pas de deux 1 x 75 min. = 75 min.
Modern 1 x 85 min. = 85 min.
Meisjes:
Repertoire 1 x 70 min. = 70 min.
Extra les 2 x 30 min. = 60 min.
Spitzen 2 x 45 min. = 90 min.
Spitzen/Variatie 1 x 75 min. = 75 min.
Totaal dans meisjes: 16 uur en 35 min.
Jongens:
Variaties 1 x 85 min. = 85 min.
Extra les 2 x 30 min. = 60 min.
Krachttraining 1 x 60 min. = 60 min.
Pas de deux 1 x 60 min. = 60 min.
Totaal dans jongens: 16 uur en 20 min.
Voortgezet onderwijs 24 lessen van 50 min. = 20 uur

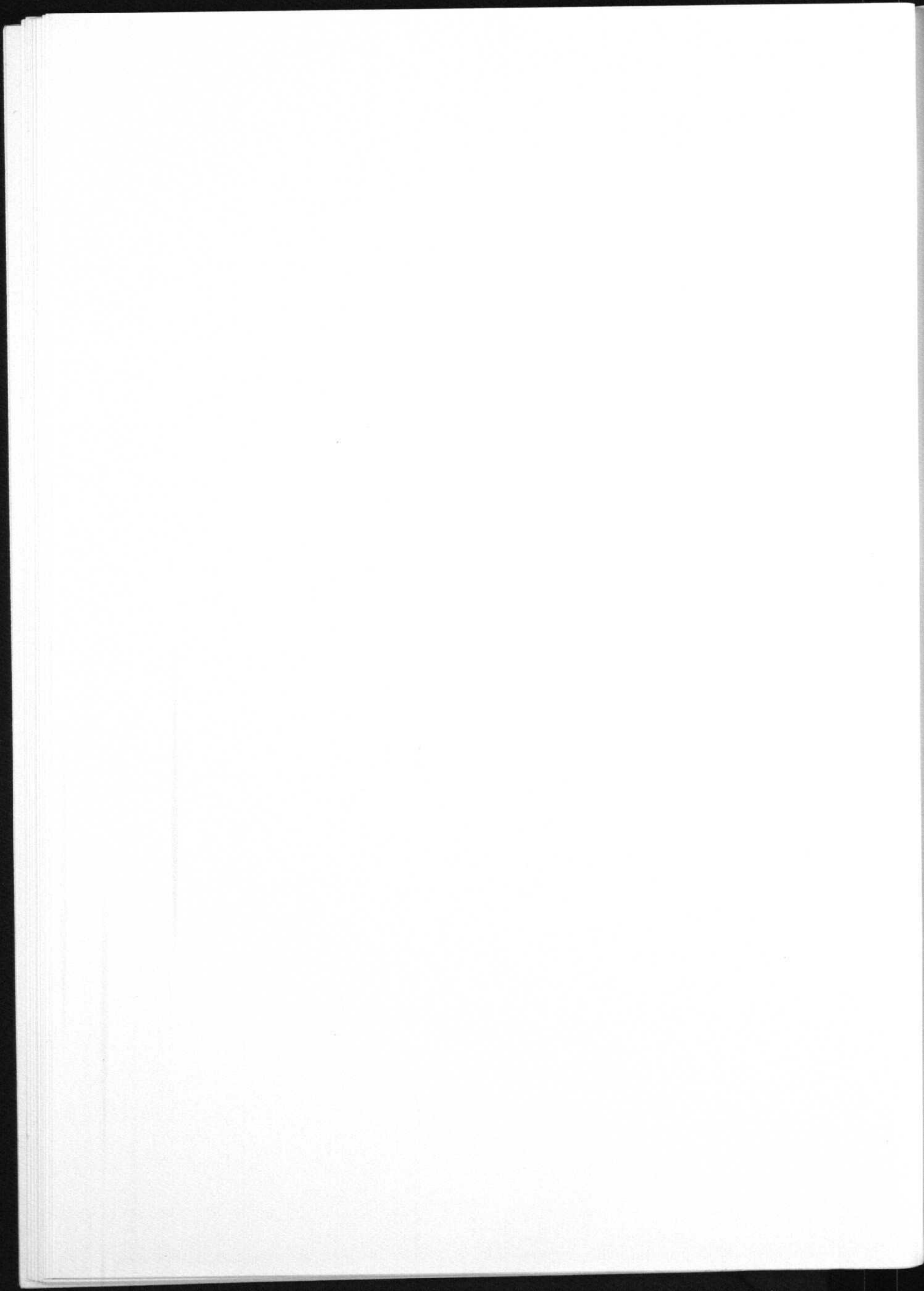
LITERATUUR

- Adshead-Lansdale, J., Layson, J. (1994). *Dance History; an introduction*. London, New York: Routledge.
- Akkermans, H.J.M. [et al] (1989). *Handboek cultuurbeleid*. 's Gravenhage: VUGA.
- Alter, J.B. (1984 a). A factor analysis of new standardized instruments to measure the creative potential and high-energy action preference of performing arts students; a preliminary investigation. *Pers. Individ. Diff.* Vol.5, nr. 6, 693-699.
- Alter, J.B. (1984 b). Creativity Profile of University and Conservatory Dance Students. *Journal of Personality Assessment*. Vol. 48, nr.2, 153-158.
- Amsterdamse Hogeschool voor de kunsten (1996). *Onderzoek Afgestudeerden 89/90/91/92*. Stafbureau Onderwijs & Ontwikkeling.
- Bakker, F.C. (1988). Personality differences between young dancers and non-dancers. *Person. individ. Diff.*, Vol. 9, nr.1, 121-131.
- Bakker, F.C. (1991). Development of personality in dancers; a longitudinal study. *Person. Individ. Diff.* Vol. 12, nr. 7, 671-681.
- Bakker, K., Bogt, T. ter, Waal, M. de, (1993). *Opgroeien in Nederland*. Amersfoort/NIZW: Academische uitgeverij.
- Barbier, R., (1979). *ABC van het ballet*. Antwerpen: Scriptoria.
- Barron, F. (1972). *Artists in the making*. New York, London: Seminar Press.
- Berg, R. van den, Vandenberghe, R. (1995). *Wegen van betrokkenheid; reflecties op onderwijsvernieuwing*. Tilburg: Zwijsen.
- Beker M. en Merens J.G.F., (1994) *Rapportage jeugd 1994*. SCP: Rijswijk/Den Haag.
- Blok, C. (1994). *Kunstbeleid; Rijswijkse achteruitkijkspiegel*. Notes, 9, nr. 2, 6.
- Bois-Reymond, M. du, (1992). *Jongeren op weg naar volwassenheid*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Bois-Reymond, M. du, Peters, E., Ravesloot, J., (1994). *Keuzeprocessen van jongeren; Een longitudinale studie naar veranderingen in de jeugdfase en de rol van ouders*. 's Gravenhage: VUGA
- Booij, B., Thunnissen, M., Toxopeus, F., & Velden, M. van der (1991). *Belasting op de HAVO voor muziek en dans*. Niet gepubliceerd verslag oefenonderzoek Pedagogiek, Rijksuniversiteit Utrecht.
- Brummel, K. (1994 a). *Dansvakopleidingen; Verslaafd aan het beeld van de ballerina*. Notes, 9, nr. 4, 14-17.
- Brummel, K. (1994 b). *Dansvakopleidingen; Vooruit met de geit*. Notes, 9, nr. 4, 34-35.
- Büchner, P., Krüger, H.H., Bois-Reymond, M. du, (1994). *Growing up as a "modern" child in Western Europe: the impact of modernization and civilization processes on the everyday lives of children*. *Sociological studies of children*, JAI Press Inc., Vol.6, 1-23.
- Buisman, A. (red.) (1995). *Jongeren over sport*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Clarkson, P.M., Skrinar, M. (1988). *Science of dance training*. Champaign: Human Kinetics Publishers.
- Coser, L.A. (1974). *Gulzige instituties; patronen van absolute toewijding*. Deventer: Van Loghum Slaterus.

- Creemers, H.P.M., [et al] (1995). *Onderwijskundig Lexicon*. Editie 2. Alphen a/d Rijn-Brussel: Samson.
- DeMonte-Bayard, S. (1981). *Dancer to Dancer; Advice for Today's Dancer*. Anchor Books.
- Dekeyser, L. (1991). *Sociaal-agogische organisatieleer; deel 1; leren kijken naar organisaties*. Leuven/Apeldoorn: Garant.
- Dieleman, A.J., Span, P. (red), (1992). *Pedagogiek van de levensloop*. Amersfoort/Leuven: Acco. Heerlen: Open universiteit.
- Donker, J. (1994). *De Rotterdamse Dansacademie; Meer dan gewoon dansjes doen*. Notes, 9, nr. 2, 6-8.
- Doggenaar, A. van (1994). *De Rotterdamse Dansacademie; moderne dans staat centraal*. Dans, 12, nr. 2, 24-26.
- Fortuin, W. (red), (1996). *16 of zo...en alles wat jij moet weten*. 10e ed. Amersfoort: Stichting Jeugdinformatie.
- Glasser, W. (1993). *The quality school teacher*. New York: HarperCollins Publishers.
- Gray, J.A. (1989). *Dance instruction; science applied to the art of movement*. Champaign: Human kinetics Publishers.
- Grupe, O. (1986). *Jeugdtopsport in pedagogisch perspectief*. *Richting*, Nr. 6, 110-112 en 134-135. Alphen a/d Rijn: Samson Uitgeverij B.V.
- HBO-Raad (1991). *Report of the visitation committee professional dance education in the Netherlands*. Den Haag: Voorlichtingsdienst HBO-Raad.
- Howald, H., Hahn, E. (1982). *Kinder im hochleistungssport*. 19. Magglinger Symposium 1980. Basel-Boston-Stuttgart: Birkhäuser Verlag.
- Inspectie Hoger Onderwijs (1995). *Evaluatie van de bestuurlijke hantering; de dansvakopleidingen*. Breda: inspectierapport.
- Jansen, Th. (1990). *Individualisering als proces van vermaatschappelijking*. *TVA*, jrg. 19, jan/mrt 1990, 31-48.
- Janssen, G., Meijers, F., Spijkerman, R. & Wijers, G.A., (1993). *Het AOB in de informatiemaatschappij; een beleidsvisie*. Leeuwarden: Landelijk Dienstverlenend Centrum.
- Jong, J.J. de (1992). *Presteren op de toppen van je tenen; omscholingsregeling voor dansers*. *Personeelsbeleid*, Vol. 28, nr. 6, 35-37.
- Kalliopuska, M. (1989). *Emphaty, self-esteem and creativity among junior ballet dancers*. *Perceptual and motor skills*, Vol. 69, 1227-1234.
- Kaminski, G., Mayer, R., & Ruoff, B.A. (1984). *Kinder und Jugendliche im hochleistungssport; eine Längsschnittuntersuchung zur Frage eventueller Auswirkungen*. Schorndorf: Hofmann.
- Katch, F.I. (1986). *Sport, Health and nutrition*. 1984 Olympic Scientific Congress Proceedings, Vol. 2, 11-19. Champaign: Human kinetics Publishers.
- Klaassen, C. (red.), (1991). *De jeugd als sociaal fenomeen; identiteit, socialisatie en jeugdcultuur in theorie en onderzoek*. Amersfoort: Acco.
- Klaassen, C.A. (1994). *Herwaardering van de professionaliteit en de pedagogische opdracht*. *Pedagogisch Tijdschrift*. 19, nr. 5/6, 439-456.
- Klaassen, C., Kraayvanger, G., (1994). *Algemene en beroepsvorming:erschikking en herijking*. *De bijdrage van het levensloopperspectief*. *Comenius*. Nr. 2, 146-165.

- Kozlowski, A.E. (1993). Self-concepts of preschool girls in a preballet program. *Perceptual and motor skills*, Vol. 77, 104-106.
- Kremer, J., Scully, D. (1994). *Psychology in sport*. London: Taylor & Francis.
- Meeus, W. (red.), (1994). *Adolescentie; een psychosociale benadering*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Meijers, F., (1994). Beroepsonderwijs in beweging. Naar een herstel van de relatie tussen arbeid, educatie en levensloop. *Comenius*. Nr. 2, 131-145.
- Meijers, F., (1995). *Determinatie en keuzebegeleiding in ROC's; een trendstudie*. Amsterdam: Max Goote Kenniscentrum voor Beroepsonderwijs en Volwasseneducatie.
- Meulen, M. van der, Menkehorst, G.A.B.M. & Bakker, F.C. (1992). *Jeugdig sporttalent; psychologische aspecten van intensieve sportbeoefening*. Amsterdam: VSPN. Sportpsychologie: Wetenschap en toepassing; 2.
- Millman, D. (1994). *The inner athlete; realizing your fullest potential*. Walpole: Stillpoint Publishers.
- Moormann, P.P. (1994). *Figure Skating Performance; A psychological study*. Proefschrift, Leiden: Rijksuniversiteit.
- Nieuwpoort, M.A. van (1985). Help, alweer een dansnota! *Dansbulletin*, april, 3-5.
- Notes, 7, nr. 1 (1992). *De opleidingen; Hoeveel bloemen?* 36-39.
- Oostwoud Wijdenes, J.D. (1993). *Voortrajecten Kunstonderwijs. Deel 1: Analyse, onderzoeksverslag*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut, rapport 351.
- Peters E.W. (1992). *Veranderingen in de jeugdfase van meisjes: Generaties vergeleken*. Rijksuniversiteit Leiden: DSWO Press.
- Pièron, M., Graham, G. (1986). *Sport Pedagogy. 1984 Olympic Scientific Congress Proceedings, Vol. 6*. Champaign: Human Kinetics Publishers.
- Ryan, A.J., Stephens, E. (1988). *The dancer's complete guide to healthcare and a long career*. Chicago: Bonus Books.
- Rossum, J.H.A. van (1992). *Talent-ontwikkeling; loopbaan en kenmerken van topsporters*. Arnhem: Nederlandse Sport Federatie, publicatie 202.
- Rossum, J.H.A. van (1993). *Op weg naar de top; ontwikkelingen bij sporttalent. Richting sportgericht*, Vol. 48, nr. 1, 5-12.
- Rijksuniversiteit Utrecht (studiejaar 1995-1996). *Faculteit der Sociale wetenschappen. Reader bewegingspedagogiek. Code SSBG 920183*. Utrecht: niet gepubliceerde tekst.
- Sándor, P. (1984). *De dansnota*. *Dansbulletin*, juni, 4-6.
- Smith-Autard, J.M. (1994). *The art of dance in education*. London: A & C Black.
- Statistisch Jaarboek, (1993). *Centraal Bureau voor de Statistiek*. 's Gravenhage: SDU/Uitgeverij.
- Stenvers, M., Raad, E. de, Espen, R. van (1991). *Dans in samenhang; vijf benaderingen van danseducatie*. Utrecht: Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige vorming.
- Strauss, A., Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research. Grounded Theory procedures and techniques*. Londen: Sage Publications.
- Sturm, J. (1993). *De termen 'pedagogie' en 'pedagogiek'*. *Nederlands tijdschrift voor opvoeding, vorming en onderwijs*. Vol. 9, nr. 4, 230-232.
- Taylor, C., & Taylor, J. (1995). *Psychologie of dance*. Champaign: Human Kinetics.

- Tomic, W., [et al] (1990). Het Nederlandse onderwijs in hoofdlijnen. Heerlen: Open universiteit.
- Tomic, W., Span, P. (red.) (1993). Onderwijspsychologie; beïnvloeding, verloop en resultaten van leerprocessen. Utrecht: Lemma; Heerlen: Open Universiteit.
- Torrance, K.A., Bois-Reymond, M. du, (1994). Child culture and the family. Paper for the symposium 'Advances in Family research'. Amsterdam, 8/9 december 1994.
- Veldhuis, J. (1983). De noodzakelijkheid van jong beginnen. Dansbulletin, 15, nr. 1, 8.
- Wardekker, W.L. (1994). Vorming als pedagogische opdracht van de school. Nederlands tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs. Vol. 10, nr. 2, 74-90.
- Weetering, C. van der (1979). Over ballet; brieven aan een jonge ballerina. Utrecht/Antwerpen: Bruna.
- Whitehill, A., Noble, W. (1988). The parents Book of Ballet. Colorado Springs: Meriwether Publishing Ltd.
- Wijers, F.F. (1990). Marian Sarstädt: "Inspraak is niet mogelijk". Dans, 8, nr. 11, 12-14.
- Zweers, D. (1993). De pluriformiteit van het dansonderwijs. Notes, 8, nr. 10, 22-24.

LOPENDE BIBLIOGRAFIE: ARTIKELEN

Opgenomen is een *selectie* van recente tijdschriftpublicaties op dansgebied (1990 en volgende jaren). Een selectie, want volledigheid nastreven is tot mislukken gedoemd. Criterium voor selectie is de mate waarin een publicatie van wetenschappelijk belang geacht mag worden, waarbij de redactie zeer goed beseft dat dit altijd een arbitraire keus zal blijven. De korte samenvattingen/beoordelingen van de inhoud opgenomen in deze bibliografie maken deze tot meer dan een onvolledige reproductie van uitgebreider bibliografische hulpmiddelen die de dansonderzoeker reeds ten dienste staan. De individuele contribuanten zijn verantwoordelijk voor de inhoud van de samenvattingen/beoordelingen. De titels zijn in willekeurige volgorde gerangschikt en doorlopend genummerd. Indices (zie in dit nummer) helpen de bibliografische informatie ontsluiten.

131 Uitman, H.E., "Ines of de Gekroonde na haar dood" (1853). Een ballet met afbeeldingen', *De Negentiende Eeuw* 19.3 (1995) 145-161

Een artikel over het ballet 'Ines of de Gekroonde na haar dood' van Victor Bartholomin, dat op 26 februari 1853 in de Amsterdamse Schouwburg zijn première beleefde. Van dit ballet bestaan twee unieke afbeeldingen, lithografieën van Elias Pieter van Bommel en Charles Rochussen. De auteur gaat in op het belang van de iconografie voor het historisch balletonderzoek, het gebrek aan afbeeldingen van het 19de-eeuwse ballet in Amsterdam, de algemene situatie van het toenmalige Schouwburgballet en op de persoon van de Franse gastchoreograaf Bartholomin. Daarna volgt een analyse van libretto, de opvoering en de aankleding, waarbij vastgesteld wordt dat de litho van Van Bommel een vrij waarheidsgetrouw beeld geeft van de toneelinrichting van de Amsterdamse Schouwburg anno 1853.

132 Lewis, J.L., 'Genre and embodiment: from Brazilian capoeira to the ethnology of human movement', *Cultural Anthropology* 10 (1995) 143-170

Een artikel met name van belang vanwege het brede perspectief: de bestudering van de dans (hier in de vorm van een stukje Braziliaans veldwerk) wordt geplaatst binnen het kader van de aandacht van de zijde van sociaal wetenschappers voor het fenomeen menselijke beweging in het algemeen. De auteur poogt enige achtergronden en trends in kaart te brengen. Interessant als een expliciet pleidooi om het dansonderzoek op te heffen en te doen opgaan in een meer algemene wetenschap van het menselijk lichaam in socio-culturele context.

133 Clarke, M. & C. Crisp, 'Ivor Guest: an appreciation', *Dance Research* 13.1 (1995) 3-6

Korte schets van leven en werk van deze danshistoricus, die als geen ander de geschiedenis van het 19de-eeuwse ballet voor ons heeft ontsloten in zijn vele publicaties. Vergelijk onder, nummer 139.

134 Guest, A., 'Seven basic movements in dancing', *Dance Research* 13.1 (1995) 7-20
Artikel over E.A. Théleus *Letters of dancing* (1831), meer in het bijzonder over Théleus dansnotatie en zijn systeem voor dansanalyse. De zeven basisbewegingen die door Théleur onderscheiden werden, worden door G. vergeleken met Cecchetti's 'list of basic movements' en met de Language of Dance Alphabet. Conclusie: de man was zijn tijd vooruit.

135 Wiley, R.J., 'Images of La Sylphide. Two accounts by a contemporary witness of Marie Taglioni's appearances in St. Petersburg', *Dance Research* 13.1 (1995) 21-32
Vertaling van een recensie van Taglioni's optreden in *La Sylphide*, september 1836, en een terugblik uit 1882, door ene Pjotr Iljich Yurkevitsj.

136 Hammond, S.N., 'Ballet's technical heritage: the Grammaire of Léopold Adice', *Dance Research* 13.1 (1995) 33-58

Artikel over Giovanni-Léopold Adice, 19de-eeuws auteur van meerdere technische werken. De auteur staat met name stil bij Adice's *Grammaire et théorie chorégraphique* (1868-1871), niet uitgegeven, maar in manuscript bewaard in de Bibliothèque de l'Opéra (benevens andere manuscripten). De inhoud van de zeer omvangrijke *Grammaire* wordt in detail besproken.

137 Garafola, L., 'Forgotten interlude: eurhythmic dancers at the Paris Opéra', *Dance Research* 13.1 (1995) 59-83

Jacques Rouché, directeur van de Opéra van 1915 tot 1944, was een theatervernieuwer. Tot zijn innovaties behoorde de inrichting van een eurhythmie-afdeling bij de Opéra, geleid door een Dalcroze-adept. Deze afdeling heeft bestaan van 1917 tot 1925, en gaf in die periode aanleiding tot veel wrijving tussen traditionalisten en vernieuwers. G. presenteert het een en ander met veel detail en in een zeer ruim kader: het artikel behelst min of meer een geschiedenis van de dans in Parijs in de eerste dertig jaar van de eeuw.

138 Dorris, G., 'Leo Staats at the Roxy, 1926-1928', *Dance Research* 13.1 (1995) 84-99

De Parijse danser-balletmeester-choreograaf Staats (zie voor de achtergrond van zijn Parijse carrière ook boven onder nummer 137) werkte enige tijd in New York, in het filmpaleis plus variété-theater Roxy. Binnen de loopbaan van Staats is dit niet meer dan een curieus intermezzo, maar het artikel wemelt van de gegevens voor de geschiedenis van het ballet in de VS vóór de Tweede Wereldoorlog.

139 Guest, I., 'Ivor Guest: bibliography 1982-1994. Addenda to bibliography appended to 'Adventures of a ballet historian'', *Dance Research* 13.1 (1995) 100-103

140 MacDonald, N., 'A Nijinsky costume in The Theatre Museum: a case of mistaken identity', *Dance Research* 13.1 (1995) 104-106

Geruzie tussen Sarah Woodcock en M. over de identiteit van een costuum in de collectie van het Londense Theatre Museum: wel of niet door Nijinsky gedragen, Zwanenmeer of Giselle, ontwerp van Benois of Bakst? Nogal esoterisch.

141 Crawford Flitch, J.E., 'English ballet at the turn of the century: three perspectives. A: The decline of ballet from "Modern dancing and dancers"', *Dance Research* 13.2 (1995) 3-11

Herdruk van een passage uit Crawford Flitch' boek *Modern dancing and dancers*, Londen 1910. Crawford Flitch kijkt terug op de afgelopen 40 jaar en beschrijft de neergang van het ballet in Engeland vanaf ongeveer 1870.

142 Pritchard, J., 'English ballet at the turn of the century: three perspectives. B: 'The Empire' in Manchester', *Dance Research* 13.2 (1995) 11-27

In 1891 en 1892 werden vijf balletten gemaakt voor het Empire Palace Theatre in London, geëxporteerd naar Manchester. Deze producties en de daar bij betrokken dansers worden in detail besproken. Maar tevens is het artikel een korte geschiedenis van het Palace of Varieties in Manchester, en van het fenomeen van het uitzenden van producties naar andere steden.

143 Carter, A., 'English ballet at the turn of the century: three perspectives. C: Blonde, bewigged and winged with gold: ballet girls in the music halls of late Victorian England', *Dance Research* 13.2 (1995) 28-46

Over het ballet bij de Londense theaters Alhambra en Empire, tussen 1884 en 1915. Het artikel is vooral een stukje feministische vrouwengeschiedenis (met enkele theoretische overwegingen) waarin een beeld wordt geschetst van de danseressen en van het ideologisch kader waarbinnen zij hun werk deden.

144 Crisp, C., 'Giselle revived', *Dance Research* 13.2 (1995) 47-61

Een interessante bronnenpublicatie rond een toonaangevend ontwerper. In 1924 werd Alexandre Benois uitgenodigd om een nieuwe *Giselle*-productie van de Parijse Opéra aan te kleden. Uit deze periode zijn enkele aantekenboeken van Benois bewaard gebleven. Die gedeelten van de aantekenboeken die betrekking hebben op de 1924 *Giselle* worden hier, in Engelse vertaling, voor het eerst gepubliceerd. Verder een ooggetuigenverslag van de productie door André Schaikevich, uit diens *Olga Spessivtseva*, Parijs 1954. Dit alles voorafgegaan door een korte biografische schets van Benois.

145 Potter, M., "'A strong personality and a gift for leadership": Hélène Kirsova in Australia', *Dance Research* 13.2 (1995) 62-76

De van origine Deense danseres Kirsova, die ondermeer bij de Ballets Russes de Monte Carlo (die zij mede had opgericht) had gedanst, verbleef van 1936 tot 1947. Zij stichtte een school en Australië's eerste professionele dansgezelschap. Het zicht op Kirsova wordt wat benomen door de positie van de Tjechische Edouard Borovansky, die als de vader van het Australisch

ballet wordt beschouwd. In dit artikel wordt eerder herstel voor de Kirsova beoogd.

146 Dimitrievitch, N. (ed), 'Telyakovsky on The Balletomanes (part 2)', *Dance Research* 13.2 (1995) 77-88

Vergelijk nummer 114. Vervolg en slot.

147 Warren, V., 'Archives of the dance 16: La Bibliothèque de la Danse (The Dance Library) at l'Ecole Supérieure de Danse du Québec, Montréal', *Dance Research* 13.2 (1995) 89-94

Het meest interessant voor Europeanen in de beschrijving van deze collectie lijken de ruim 5000 programma's (Canadees en VS, maar ook Ballets Russes, Pavlova), een knipselarchief en een videocollectie (meest Canadees).

148 Naerebout, F.G., 'Mobiliseren en communiceren. Dans in het oude Griekenland', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 109 (1996) 358-372

Artikel dat deel uitmaakt van een themanummer over antropologisering van de geschiedschrijving. Bijgevolg wordt veel aandacht geschonken aan dansantropologie en aanverwante onderzoeksvelden: een bescheiden poging het een en ander in kort bestek in kaart te brengen. De rest van het artikel laat zien wat de vrucht is van een toepassing van aan de dansantropologie onleende inzichten op de dans van de antiek Griekse wereld. Er wordt een model geschetst, waarin mobilisatie van een publiek en communicatie met dat publiek centraal staan.

149 Palmer, G.B. & W.R. Jankowiak, 'Performance and imagination: toward an anthropology of the spectacular and the mundane', *Cultural Anthropology* 11 (1996) 225-258

Een artikel dat niet specifiek over dans handelt, maar over 'performance' in het algemeen. Ondanks het vele jargon een belangrijke bijdrage, waarin een goede indruk wordt gegeven van de verschillende vigerende benaderingen van cultuur: culture-as-game, culture-as-performance en culture-as-text. De eerste twee zijn, met hun nadruk op 'belichaming' zeer relevant voor alle dansonderzoek. Palmer en Jankowiak komen uit bij een omschrijving van 'performance' als een collectief, intersubjectief construeren van 'imagery'.

150 Savaglio, P., 'Polka bands and choral groups: the musical self-representation of Polish-Americans in Detroit', *Ethnomusicology* 40 (1996) 35-48

Bespreking van de wijze waarop afstammelingen van Poolse immigranten muziek en dans gebruiken om hun ethniciteit gestalte te geven: een ethniciteit die zowel Pools is, als Amerikaans. Hierbij treedt een interessant verschil aan het daglicht: de groepen die dansmuziek spelen zijn, i.t.t. de Poolse koren, meer bezig met de Pools-Amerikaanse dan met de Poolse cultuur - zo leggen zij bijvoorbeeld de nadruk op de muziek van de Poolse gemeenschap in de VS in de jaren 40 en 50, en niet op de Poolse muziek in stricte zin, en staan zij meer open voor ontleningen aan de Amerikaanse

populaire muziek. Anderzijds is ook de dansmuziek nog altijd distinctief: de kern van het repertoire blijven gezongen polka's met Poolse tekst.

151 Kleinschmidt, H., 'The military and dancing. Changing norms and behaviour, 15th to 18th century', *Ethnologia Europaea. Journal of European Ethnology* 25 (1995) 157-176

Kleinschmidt bespreekt de ontwikkeling van lichaamshouding/ lichaamsgebruik in enerzijds het leger, anderzijds de dans, en concludeert dat deze ontwikkelingen niet autonoom waren: ze correleren met elkaar en met andere vormen van lichaamsgebruik in dezelfde periode. Ondanks de uitgebreide annotatie is het artikel nogal generaliserend: met zevenmijlslarzen gaan we door de eeuwen (in feite worden alleen begin- en eindpunt (15de en 18de eeuw) geanalyseerd). K. is gespecialiseerd in militaire 'Körperhaltungen', maar van de dans heeft hij toch wat minder kaas gegeten. Wat in zijn betoog ontbreekt is het toch cruciale gegeven tot dansonderricht deel uitmaakte van de militaire training: zie het (door K. ongenoemde) artikel van H. & J.-M. Guilcher, 'L'enseignement militaire de la danse et les traditions populaires', *Arts et traditions populaires* 18 (1970) 273-328.

152 Rabinowitz, S., 'Against the grain: Akim Volynskii and the Russian ballet', *Dance Research* 14.1 (1996) 3-41

De balletcriticus Volynskii was tussen 1911 en 1926 een van de centrale personen in het St. Petersburgse culturele leven. De man had zeer uitgesproken ideeën over klassiek ballet: hij zag er een Griekse erfenis in en wilde een terugkeer naar de zuivere antieke vormen – en die zag hij zeker niet in het ballet zoals dat in de vroege 20ste eeuw tot ontwikkeling kwam. Op de korte inleiding over de persoon Volynskii volgen vertalingen van stukken van zijn hand uit de jaren 20.

153 Sparti, B., 'The function and status of dance in the 15th-century Italian courts', *Dance Research* 14.1 (1996) 42-61

S. beoogt met dit artikel een tegenwicht te bieden tegen benaderingen van de 15de-eeuwse materiaal waarin de dans van de context wordt geïsoleerd (en op die wijze een nadruk krijgt die niet in overeenstemming is met de positie die de dans in feite innam). Kortom, zij probeert de dans weer te contextualiseren binnen het geheel van het hofleven. Met interessante gegevens over de kosten van festiviteiten, de salarissen van dansmeesters enzovoort. Zeer rijk gedocumenteerd. Met een appendix over het huwelijk van Eleonara van Aragon met Ercole d'Este (1473).

154 Ruyter, N.L.C., 'The Delsarte heritage', *Dance Research* 14.1 (1996) 62-74

Naast een algemene inleiding over de persoon van Delsarte, wordt dieper ingegaan op zijn Amerikaanse volgelingen Steele Mackaye en Genevieve Stebbins. Hun ideeën worden bekeken in het licht van de uitgroei van de 'moderne dans' in de VS.

155 Potter, M., 'Such savage and scarlet: Maina Gielgud's Australian years', *Dance Research* 14.1 (1996) 75-88

Van 1983 tot 1996 was de Britse Maina Gielgud de artistiek leider van het Australian Ballet. Haar belangrijke bijdrage in deze jaren wordt hier door P. geanalyseerd. Gielgud heeft onder meer geijverd voor een werkelijk Australisch Australian Ballet – wat er mogelijk, paradoxaal genoeg, tot heeft bijgedragen dat haar gevraagd is plaats te maken voor een Australiër.

156 Naerebout, F.G., 'Texts and images as sources for the study of dance in ancient Greece', *Pharos. Journal of the Netherlands Institute at Athens* 3 (1995) [= 1996] 23-40

Een oefening in bronnenkritiek: artikel waarin N. de geschreven en ongeschreven bronnen nader onder de loupe neemt en probeert te bepalen wat deze bronnen precies kunnen bijdragen aan de studie van de dans in het oude Griekenland. Met name de iconografische bronnen en de menigvoudige interpretatieproblemen die deze opleveren worden diepgaand bekeken.

INDICES OP BIJ DE LOPENDE BIBLIOGRAFIE VAN TIJDSCHRIFTARTIKELEN IN DE JAARGANGEN 1-5

NB: in de lijst van in totaal 156 artikelen komt tweemaal het nummer 110 voor. Het tweede artikel met nummer 110 (Irigoin) is hier geïndexeerd als 110B.

I. AUTEURS, REDACTEURS, VERTALERS

- Adams, M.J. 51
Adra, N. 24
Adshead-Lansdale, J. 124
Aguilar, M.I. 98
Arcangeli, A. 89, 128
Ashby, C. 54
Bassett, P. 115
Beck, J. 29
Berghaus, G. 90, 109
Beukers, M. 52
Blazekovic, Z. 127
Blumenfeld-Jones, D. 26
Boer, J. 104
Bourque, L.N. 121
Bouysse, A. 58
Bowden, J.A. 85
Brinson, P. 40
Brooks, L.M. 72
Brunner-Traut, E. 130
Bullen, M. 105
Carter, A. 143
Carter, F. 74
Clarke, M. 133
Coeyman, B. 9
Copeland, R. 30
Coplan, D.B. 3
Corrins, C. 31
Crawford Fritch, J.E.C. 141
Crisp, C. 37, 133, 144
Daye, A. 42, 70
Dimitrievitch, N. 21, 114, 146
Dorris, G. 138
Drysdale, B. 56
Dudley, J. 73
Erlmann, V. 4
Fear, A.T. 1
Foster, S.L. 57
Garafola, L. 137
Garzya, A. 116
Genné, B. 55, 84
Gerbes, A.R. 75
Gilday, E.T. 99
Goff, M. 62, 63, 103
Gorce, J. de la 22
Grau, A. 87, 112
Green, J.R. 95
Grijp, L.P. 82
Guest, A.H. 69, 134
Guest, I. 139
Hammond, S.N. 92, 136
Hanna, J.L. 59
Harman, A. 38
Hedreen, G.M. 129
Heikkilä, K. 66
Henry, T. 20
Howard, K. 6
Inglehearn, M. 83
Irigoin, J. 110B
Iyer, A. 107
Jackson, N. 111
Jankowiak, W.R. 149
Jennings, A.M. 49
Jhala, J. 25
Jordan, S. 80, 123
Jürgensen, K.A. 126
Kaeppler, A. 7
Kane, A. 125
Keay, N. 43
Kendall, Y. 13
Kenna, M.E. 53
Kilcoyne, A. 102
Kinkead-Weekes, M. 77
Kippen, J. 5
Kleinschmidt, H. 151
Laming, J. 19
Lewis, J.L. 132
Lorenz, T. 122
MacDonald, N. 140
Mackrell, J. 39
MacMahon, D. 33, 34
Malina, D. 41
Massey, R. 44
Matthews, J. 11
McDonagh, D. 81
McFee, G. 113
Meisner, N. 46, 47
Merrett, S. 45
Merz, R. 27
Milhous, J. 17, 64
Millstein, N. 32
Moyle, R. 7
Muellner, L. 67
Naerebout, F.G. 16, 148, 156
Nevile, J. 2
Odom, S.L. 94
Palmer, G.B. 149

Paxton, S. 102
Pépin, J. 23
Peters, S. 71
Petre, R. 10
Poesio, G. 14
Potter, M. 93, 108, 145, 155
Price, D. 106
Prickett, S. 15
Pritchard, J. 125, 142
Rabinowitz, S. 152
Raftis, A. 118
Reiter, S. 28
Rimmer, J. 8, 18
Roseman, M. 117
Rostas, S. 60
Russell, T.A. 79
Ruyter, N.L.C. 154
Sarrami, K. 119
Savaglio, P. 150
Sokolov-Kaminsky 76
Sourvinou-Inwood, C. 96
Sparti, B. 153
Stanley, E. 61
Steinberg, S. 36
Telyakovsky, V.A. 21, 114, 146
Thomas, H. 123
Thorp, J. 63, 91
Uitman, H.E. 131
Van Dyke, J. 26
Vaughan, D. 48
Venable, L. 65
Veroli, P. 78
Vigarello, G. 100
Villanueva Puig, M.-C. 86
Ward, J. 110
Warren, V. 147
Wiley, R.J. 88, 135
Wimmer, E. 68
Woodcock, S.C. 35
Wrazen, L. 50
Yehouda Moraly, J.-B. 12
Zibelius-Chen, K. 101

II. ONDERWERPEN

- aankleding: zie costuums, decor
Adice, G.L. 136
Adshead, J. 34, 111, 124
Amsterdam 82, 131
Andes 121
Angelsaksen 61
Aphrodite 67
Archer, K. 48
arkteia 96
Artemis 67
Ashton, F. 85
Australië 43, 93, 108, 145, 155
authenticiteit 80
Bacchylides 110B
Bachmann, M.-L. 94
Bakst, L. 140
Balanchine, G. 32, 48, 84, 123
balletomanen 114, 146
Ballets Russes 33, 108, 145, 147
balletten
 Adame Miroir 12
 Après-midi d'un faune, l' 29, 69
 Chatte, la 48
 Biches, les
 Cotillon 48
 Don Juan 85
 Don Quixote 85, 88
 Fille du Pharaon, la 101
 Flower Festival 126
 Four Temperaments, the 123
 Giselle 140, 144
 Ines of de Gekroonde na haar dood 131
 Miracle in the Gorbals 85
 Persée 58
 Rushes 123
 Sacre du Printemps, le 48
 Sylphide, la 135
 Tricorne, le 55
 Zwanenmeer 140
ballo grande 14
ballroom 71
Bartholomin, V. 131
Basotho 3
Beauchamp-Feuillet-notatie: zie notatie
belichaming: zie lichaam
Benois, A.N. 140, 144
beschavingsoffensief 16
bezetenheid: zie trance
Blacking, J. 5, 6
blessures: zie *dance medicine*
blinden 102
Boo 51
Boorano 98
bori hausa 97
Borovansky, E. 145
Bournonville, A. 126
branle 18
Brauron, Brauronia 96
Brazilië 97, 132
bruallicha 116
brudalicha 116
Brygos-schilder 122
buikdans 1
Burra, E. 85
Cadiz 1
cabut 106
calvinisme: zie kerk
Camargo Society 125
Canada 50, 147
cancan 106
capoeira 132
carole rondeau 18
Carthago 1
chassé de l'Allemande/chassé de gigue 92
choros 66, 95, 110B
communicatie 87, 148
Concheros 60
contact improvisation 57, 102
contractuering 17, 64
contretemps de gavotte 92
Corso, R. 90
costuum, costuumontwerpen 14, 58, 78, 85, 118
Cowan, J.K. 53, 57
cultuur-theorie 149
D'Egville (D'Egueville), J.H. 64
Dalcroze: zie Jacques-Dalcroze
dance medicine 40, 41, 43
Dance UK. The National Forum for Dance 41
dance-events 57, 60
dance-identity 113
dansanalyse 34, 111, 113, 124, 134
dansantropologie 5, 6, 57, 148
dansarchieven en -bibliotheken
 Alexander en Clotilde Sakharoff-
 collectie, Palazzo Doria, Rome 78
 Bibliothèque de la Danse, l'Ecole
 Supérieure de Danse du Québec,
 Montréal 147
 Laban Centre of Movement and Dance
 115
 Library and archives of The Royal
 Academy of Dancing 37
 National Library, Canberra 93
 Royal Ballet School archives 38
 San Francisco Performing Arts Library
 and Museum 36
 Theatre Museum, Londen 35, 140
danses idéistes 109
dansgeschiedenis
 oudheid 1, 23, 54, 66, 67, 86, 95, 96,
 110B, 116, 122, 129, 130, 148, 156

- middeleeuwen 8, 18, 52, 61, 70, 89, 128
 Renaissance 2, 8, 70, 74, 83, 90, 104
 15de eeuw 2, 52, 70, 128, 151, 153
 16de eeuw 2, 13, 16, 18, 42, 52, 70, 82
 17de eeuw 9, 13, 18, 22, 42, 70, 82, 83
 18de eeuw 9, 10, 17-19, 22, 58, 62-64,
 70, 72, 75, 79, 91, 92, 103, 110, 151
 19de eeuw 14, 21, 70, 88, 92, 101, 106,
 114, 126, 127, 131, 134-136, 141-144,
 146
 20ste eeuw 11, 12, 15, 20, 21, 29, 30,
 32, 33, 39, 45-48, 55, 69, 73, 76, 77, 81,
 84, 85, 94, 108, 109, 125, 137, 138, 140,
 141-143, 145, 152, 154, 155
 danshistorisch onderzoek 34, 69, 126
 dansmeesters 17, 19, 42, 83, 91, 103, 153
 dansnotatie: zie notatie
 dansonderricht 20, 82, 110, 151; vgl.
 dansmeesters
 danstechniek 92, 134, 136
 danstractaten 42
 dansvocabulaire 92
danzantes 121
 Daubervals 64
 Davies, S. 123
 De Basil, Colonel 108
 De Mille, A. 81
 De Valois, N. 85
 decors 85
 Delos 67
 Delsarte, F. 154
 Dennison, J. 17
 Detroit 150
diablos 121
 Diaghilev, S. 33, 48, 55
 Didelots 64
 dierdansen 98; vgl. *geranos*, *moche*, *toros*
 Dionysos 86, 129
 Doing, R. 73
 Dudley, J. 73
 Duncan, I. 11, 30, 77
 dwergen 130
 Ebreo, G. 90
 Egypte 31, 49, 130
égyptomanie 101
embodiment: zie lichaam
 ethniciteit: zie identiteit
 eurhythmie 94, 137
exempla 89
 feminisme 30, 33, 59, 112, 143
 Feuillet, R. 91
 Feuillet-notatie: zie notatie
 film, video
 Circles-Cycles Kathak Dance 24, 25
 The dancer and the dance 117
 filosofie 111, 113
focho 3
 Fokine, M. 76
 formalisme 123
 Foster, S. 111
 Franko, M. 2
 Frias, M. de 83
fund raising 28
 futuristisch theater 109
 Garafola, L. 33
 Garrick, D. 17
gender 123
 Genet, J. 12
geranos 67
 getalssymboliek 74, 90
 gezondheid: zie *dance medicine*
 Gielgud, M. 155
 Górale, Polen 50
góralski 50
 Graham, M. 30, 73, 81
gratia, grazia 2
 Griekenland 53, 57, 148, 156
 antiek drama 54, 66, 95, 129
 antieke theaters 54
 volksdans 118, 119
 groepsidentiteit: zie identiteit
 Guest, A.H. 69
 Guest, I. 133, 139
 Hamilton, R. 96
 harmonie der sferen 74, 90
 Haussa 97
 Helpmann, R. 85
 heropvoering 113
 Hiligsberg 64
 historische dans: zie reconstructie
 Hodson, M. 48
 hofballet 2, 13, 63, 74, 104
 hofcultuur 153
 Holm, H. 73
 Homerus 67
 Horosko, M. 81
 Hughes-Freeland, F. 117
 Humphrey, D. 73
 iconografie 8, 86, 95, 107, 131, 156; vgl.
 vaasschilderingen
 identiteit 3, 4, 60, 98, 127, 150
 Ierland 18
 India 25, 44, 107
 initiatie 51
 Inter-Cultural Performing Arts Research Project
 87
isicathamiya 4
 Islam 25, 49
 Italië 2, 13, 14, 42, 83, 90, 153
 Ivoorkust 51
 Jackson, N. 124
 Japan 99

- Jaque, J.A. 83
 Jaques-Dalcroze, E. 77, 94, 137
 Java 107, 117
 Jeschke, C. 69
 karnaval 121
 Kathak 24, 25, 44
 Kawindrasusena, R. 117
 kerk en de dans 16, 89, 128
 kerkelijke feestdagen 121
 Kirsova, H. 145
kolo 127
komos 122
 koordansers, -poëzie: zie *choros*
Körperkultur 11
 kosmische dans 23; vgl. harmonie der sferen
 Kothari, S. 44
 kraanvogeldans 67
krateriskoi 96
 Kroatië 127
 L'Abbé, A. 103
 Laban, R. von 11
 Labanotation 65
 LabanWriter 65
 Lalauze, C. 17
 Lansdale, zie Adshead
 Lawrence, D.H. 77
 Layson, J. 34
 Lesotho 3
 lichaam, lichaamshoudingen 2, 71, 100, 132, 151
 Loeillet, J. 10
 Londen 17, 62, 64, 91, 103
 Lully, J.-B. 58
 Mackaye, S. 154
 maenaden 86, 129
 Mansfield, P. 20
 Marcel 19
 Maria van Hongarije 104
 marxisme 15
 Mason, F. 84
 McGee, T.J. 8
 meibomen 121
 meisjesinitiatie: zie initiatie
 Mensendieck, B. 73
 menuet 79, 92
Menuet d'Exaudet 79
 Méreau, C.-H. 19
 metachorische dansen 109
 methodologie 8, 13
 Mexico 60
 Miller, J. 23
 mime 14
 Mirghanniya Soefi-orde 49
 mobilisatie 148
moche 121
 Moskou 21
 Movimento Futurista 109
mubanda 97
 Mushi-okuri 99
 music halls 143
 muziek en beweging 13, 50, 68, 79, 110B, 117
 Nadere Reformatie 16
Nanjô-odori 99
 narcissisme 27
 National Organisation for Dance and mime 41
 nationalisme: zie identiteit
 Nederland 16, 52
 Negri, C. 13, 42
nembutsu-dansen 99
 Neoplatonisme 90
 New York 73, 138
 Nigeria 59
 Nijinska, B. 45, 46, 47
 Nijinsky, V. 29, 48, 69, 140
 Northern Frontier District, Keny 98
 notatie 10, 62, 63, 65, 69, 91, 103, 134
notationality 113
 Novack, C.J. 57
nrta 107
nrtya 107
 Nubië 49
 nymfen 129
 O-Bon 99
oral history 93
orchestra 54
 Parijs 19, 106, 137, 144
pas de bourrée 92
pas de chaconne/passacaille 92
pas de gaillarde 92
pas de minuet 92
pas de rigaudon 92
 Paulli, H.S. 126
 Pavlova, A. 147
 Pecour, G.-L. 22
 Pemberton, E. 103
performance 3, 4, 87, 112, 124, 149
 Perry, C. 20
 Perry-Mansfield School of Dance and Theatre
 20
 Petipa, M. 88, 101
 Pétit, R. 12
 Philadelphia 72
 Philips IV 83
 Picasso, P. 55
 Pindarus 110B
plon 51
polka 150
 postmodernisme 111, 112
precision dancing 11
 protestantisme: zie kerk
 Pythagoras 90
quimbanda 97
 Rainer, I. 30
raqs-sharqi 31
 reconstructie 8, 9, 13, 48, 62, 70, 80, 91, 122
 ritme 13, 110B
 Rouché, J. 137

- Rousseau, J.-J. 19
 Saint-Point, V. de 109
 Sakharoff, A. 78
 Santlow, H. 62
sarki 98
 Schaikevich, A. 144
 semiotiek 123
 Sesotho 3
shebeen songs 3
 Shinjo, Hiroshima prefectuur 99
 silenen 129
 Siris, P. 91
 Somalië 98
 Somatío Ellinikí Chorí Dhóra Strátou 118
 Sophocles 66
 Spanje 83
 Sparta 116
 Spector, I. 94
sprezzatura 2
 St. Petersburg 21, 76, 114, 135, 152
 St. Denis, R. 77
 Staats, L. 138
 stadsspeellieden 52
 Stebbins, G. 154
 Stratou, D. 118
 Strebinger, M. 126
 Sucre, Ecuador 121
 Taglioni, M. 135
 tapdans 56
 Taubert, G. 75
 tempeldans 25
 tempelsculptuur 107
tems de courante/temps courant 92
 theaterarchitectuur 9, 54
 theaters
 - Alhambra Palace, London 143
 - Amsterdamse Schouwburg 131
 - Bolshoi 21
 - Covent Garden 17
 - Drury Lane 17
 - Empire Palace, London 142
 - Opéra, Parijs 137, 144
 - Maly 21
 - Palace of Varieties, Manchester 142
 - Palais-Royal 9
 - Pantheon Opera House 64
 - Roxy 138
 - Tuileries 9
 - Versailles 9
 Théleur, E.A. 134
 Tomlinson, K. 10
 toneelinrichting, -ruimte: zie theaterarchitectuur
 Tonga 7
toros 121
 Touchdown Dance integrated workshops 102
 Tramagnini 14
tramagnino 14
 trance 49, 86, 97, 98
type/token analysis 113
 uitgeverij 63
 universitaire dansopleidingen 105
 Utrecht 52
 vaasschilderingen 95, 96, 122, 129, 156
 Vallet, N. 82
 Viganòs 64
 Volynskii, A. 152
 vrouwendans 59
 wapendans 14
 Waso Boorano 98
 Wè/Guéré région 51
 West-Afrika 51
 Wigman, M. 77
 Women's League of Health and Beauty 11
 Workers Dance League 15
 Yogyakarta 117
 Zagreb 127
zeimbekiko 119
 zelfbeeld 26
 zelfreferentie 66
ziker 49
 Zuid-Afrika 3, 4
 Zulu 4

INDICES OP DE JAARGANGEN 1-5

NB: telkens wordt het nummer van de jaargang gegeven en de eerste pagina van de betreffende bijdrage. Voor de 1ste jaargang wordt verwezen naar de herdruk met een paginering die afwijkt van die van de oorspronkelijke editie.

INDEX I. AUTEURS

Aalten, Anna 4,5
Adshead-Lansdale, Janet 3,37
Angad Gaur, Maria 2,78; 3,32
Beckx, Maarten 2,23
Bergman, Vera 2,93; 2,110; 4,79
Biemans, Jenny 2,23
Blans, Janhuib 2,93
Blokdiik, Jaap 1,65; 1,72
Bratopoulou, Varvara 4,33
Breukelen, Wieneke van 4,104
Ferreira Filho, José 2,33
Buuron, Ine 2,14
Kienhuis, Monique 1,12
Kolff, Joukje 3,80; 4,25; 4,28
Linden, Mirjam van der 2,3; 3,46
Mebius, Joost 2,75
Moormann, Peter 2,63; 2,101
Naerebout, Frits 1,24; 1,68; 1,83; 2,45; 2,113; 3,58; 3,87; 4,45; 4,68; 5,5
Oostendorp, Judith 5,27
Rietveld, Boni 2,71
Roozmond, Nora 2,107
Schaik, Eva van 1,66; 2,55; 3,93; 3,105; 4,18; 4,63; 5,9
Shaw, Bodi 4,74
Stehouwer, Josien 2,109
Stenvers, Henk 2,105
Stokvis, Onno 1,79; 2,59; 2,93
Uitman, Hans 1,5; 3,53; 4,41; 5,20
Vries, Marianne de 3,18
Wildschut, Liesbeth 3,3; 4,96; 4,108; 5,13
Willems, Lieve 2,33
Zellerer, Yvette 1,17; 3,67

INDEX II. ARTIKELLEN en VARIA

NB: op titel met weglating van een eventueel eerste lidwoord. Tussen haakjes de naam van de auteur.

A la recherche de la danse perdue. Dans in de premoderne wereld: een verloren kunst? (F. Naerebout) 4,68
Analysemodel voor dansbeschouwing in het voortgezet onderwijs (W. van Breukelen) 4,104
Bewegen en bewegen: theoretisch en empirisch onderzoek naar de beleving van theater-dansvoorstellingen bij kinderen (L. Wildschut) 5,13
Conferentie Dans en technologie 1995 (J. Kolff) 4,28
Dance as a choice for life. On professional dancers' personality (J. Ferreira Filho & L. Willems) 2,33
Dance research in Holland: from a premodern past to a postmodern future? (F. Naerebout) 3,87
Dance the music / dance to the music (F. Naerebout) 5,5
Dancer health, creativity and dance movement therapy (B. Shaw) 4,74
Dans en gezondheidszorg (B. Rietveld) 2,71
Dans en informatietechnologie (J. Mebius) 2,75

- Dans en psychologie (P. Moormann) 2,63
- Dans en wetenschap (E. van Schaik) 2,55
- Dansamateur aan het woord, een (J. Stehouwer) 2,109
- Dansanalyse (L. Wildschut) 4,96
- Danshistoriografische onderzoeksmethoden. Een verslag van een studie naar methoden voor historisch dansonderzoek (Y. Zellerer) 1,17
- Dansonderwijs nader bekeken (N. Roozmond) 2,107
- Dansonderzoek en het Nederlands Instituut voor de Dans (O. Stokvis) 2,59
- Danswetenschap: discipline of ontmoetingspunt van disciplines? (F. Naerebout) 2,113
- Emotionele beleving door imitatie en identificatie. Een empirisch onderzoek bij kinderen die kijken naar een dansvoorstelling (L. Wildschut) 3,3
- Formal Movement Structure (J. Kolff) 3,80
- Fysiek en gezondheid van de oudere amateurdanser (H. Stenvers) 2,105
- Gedragsvorming van dansstudenten (J. Biemans & M. Beckx) 2,23
- Historische dans en dansreconstructie in Nederland (M. Angad Gaur) 2,78
- Hoe goed zijn 'de belangrijkste Europese dansonderzoekers'? Een reactie op het verslag van het 3de Symposium van de AEHD; benevens een stukje geschiedenis van de achttiende-eeuwse theaterdans (F. Naerebout) 1,83
- In Memoriam: Andrea Francalanci (M. Angad Gaur) 3,32
- Invloed van de urbanisatie op de culturele expressievormen van traditionele samenlevingen. Het dansrepertoire van het eiland Amorgos, Griekenland (V. Bratopoulou) 4,33
- Italiaanse lenteson en kletterende wapens. Een onderzoek naar de werking van adjectieven in dansrecensies (I. Buuron) 2,14
- J'aurai besoin de faire quelques changements dans mon pas. Een brief van de danser Isidore Carey aan de componist A.W. Berlijn (H. Uitman) 5,20
- Jongeren met een 'attitude'. Een onderzoek naar de pedagogische implicaties van het klassieke dansvakonderwijs (J. Oostendorp) 5,27
- Kwart eeuw leerschool, een (E. van Schaik) 4,63
- Leren van en over dans (V. Bergman) 4,79
- Morbus gallicus. Een bibliografisch overzicht van de reconstructie-gedachte in de bestudering van de dansen van de klassieke Oudheid, in het bijzonder de dansen van het oude Griekenland (F. Naerebout) 1,24
- Motivatie en het zelfbeeld van de dertig-plusser (P. Moormann) 2,101
- Nederlandse dans in de jaren zestig (E. van Schaik) 4,18
- Opdrachtje voor Pfeiffer van balletmeester Soulier. Een blik achter de schermen van het negentiende-eeuwse ballettoneel (H. Uitman) 3,53
- Oudere danser en het amateurdanscircuit. Een VDO-onderzoek naar aanbod en didactiek specifiek voor de dansamateur in de leeftijdsgroep 30 tot 55 jaar (V. Bergman, J. Blans & O. Stokvis) 2,93
- Paneldiscussie studiedag dans & wetenschap 2,82
- Postmodernisme: de chaos geordend (M. van der Linden) 2,3
- Reactie (L. Wildschut) 4,108
- Reactie: danswetenschap en danservaring (J. Kolff) 4,25
- Samenvatting van de paneldiscussie 'Dansen na je 30ste' (V. Bergman) 2,110
- Spaans vuur in Amsterdam. De gastoptredens van Spaanse dansers in de Stadsschouwburg in het jaar 1834 (H. Uitman) 1,5
- Springdance Festival: katalisator of gevolg van de ontwikkeling van de moderne dans in Nederland? (Y. Zellerer) 3,67
- Studiedag 'Dansen na je 30ste', georganiseerd door de Vereniging voor Dansonderzoek, 24 april 1993, te Utrecht. Ter inleiding 2,91
- Theoretical issues in dance research: characterising the discipline (J. Adshead-Lansdale) 3,37
- Toekomst van het ballet ligt in het heden, de (E. van Schaik) 5,9
- TRIO A, een choreografie van Yvonne Rainer. Postmoderne dans in relatie tot de Minimal Art (Marianne de Vries) 3,18
- Tussen spitz en niets. Het ballet in Nederland tussen 1900 en 1940 (M. Kienhuis) 1,12
- Verslag van het 3de Symposium van de Association Européenne des Historiens de la Danse: 'Who are the renovators of Dance?' (O. Stokvis) 1,79

- Verslag Discussie Studiedag Dans en Wetenschap II (M. van der Linden) 3,46
Vrouwelijkheid als voorstelling: sekse, cultuur en dans (A. Aalten) 4,5
Zapp (E. van Schaik) 3,93

INDEX III. APPARAAT

- Lopende bibliografie van artikelen 1,31; 2,40; 2,118; 3,109; 4,51; 5,89
Hierbij: Rectificatie 5,55; Index op de lopende bibliografie van artikelen in de jaargangen 1-5 5,95
Lopende bibliografie van monografieën 1,44; 3,29
Bibliografisch retrospectief: Doctoraalscripties en dissertaties van Nederlandse universiteiten, vanaf 1980 in chronologische volgorde: een eerste inventarisatie 1,57
Bibliografisch retrospectief: Nederlandstalige publicaties (exclusief tijdschriften) over theaterdans in Nederland na 1945: een eerste inventarisatie 1,61

INDEX IV. RECENSIES

NB: op naam van de auteur of redacteur van het besproken werk. De naam van de recensent tussen haakjes.

- Beck, J. (ed.), 'A revival of Nijinsky's original *L'Après-midi d'un Faune*', *Choreography and Dance* 1.3 (1991) & video-tape *A revival of Nijinsky's original L'Après-midi d'un Faune*, NTSC version (J. Blokdijk) 1,65
Cowan, J.K., *Dance and the body politic in Northern Greece*, Princeton University Press 1990 (F. Naerebout) 1,68
Graham, M., *Blood memory. An autobiography*, New York 1991 (E. van Schaik) 1,66
Guest, I., *Ballet in Leicester Square. The Alhambra and the Empire, 1860-1915*, London 1992 (H. Uitman) 4,41
Lonsdale, S.H., *Dance and ritual play in Greek religion*, Baltimore 1993 (F. Naerebout) 4,45
McFee, G., *Understanding Dance*, London 1992, (F. Naerebout) 3,58
Raftis, A. (ed.), *Choros ke archea Elladha / Dance and ancient Greece*, 2 delen, Athene 1991 (F. Naerebout) 2,45
Reyniers, J. (ed.), *Dit dansende lichaam. Klassieke teksten over de (hedendaagse) dans* (E. van Schaik) 3,105
Utrecht, L., *Rudi van Dantzig- een omstreden idealist in het ballet*, Zutphen 1991 (J. Blokdijk) 1,72

BULLETIN VDO: AANWIJZINGEN VOOR AUTEURS

Het Bulletin telt vier nummers per jaar (soms in de vorm van dubbelnummers), omvang en inhoud wisselend. Copij is gewenst voor de volgende rubrieken:

artikelen: 5-15 pagina's A4, indien langer graag eerst contact opnemen met de redactie, zoals thematische, bibliografische overzichten; samenvattingen van eigen monografieën, proefschriften, scripties enzovoort; oorspronkelijke artikelen; vertaald materiaal (copyright vrij!). Reacties op eerdere publicaties in het Bulletin zijn welkom, indien deze een eerlijk debat helpen bevorderen.

apparaat: alle bibliografische en heuristische informatie die men beschouwt als voor de VDO en haar doelgroep interessant en van wetenschappelijk belang. In het geval van bibliografische gegevens indien mogelijk titels altijd aanleveren met een korte omschrijving, eventueel beoordeling van de inhoud, zodat een beredeneerde bibliografie resulteert.

recensies: boekbesprekingen van welke titel(s) dan ook welke men voor de VDO relevant acht. Recensie-exemplaren kunnen helaas slechts bij uitzondering beschikbaar gesteld worden.

Aanlevering van de copij: op diskette, bij voorkeur MS-DOS en WordPerfect 5.1. Een platte ASCII-tekst is ook mogelijk. Gekozen formaat graag op diskette vermelden en altijd een print meesturen. Diskettes worden alleen op verzoek gere-tourneerd. In geval van twijfel of problemen gaarne contact opnemen met de redactie.

Bibliografische gegevens dienen als volgt te worden vormgegeven:

- M.J. Adams, 'Celebrating women: girls' initiation in canton Boo, Wè/Guéré région, Côte d'Ivoire', *L'Ethnographie* 86.2 (1991) 81-115
- Cherniavsky, F., *The Salome Dancer, the life and times of Maud Allan*, Toronto 1991.

Met verdere vragen kunt U zich richten tot/copij kunt U zenden aan de VDO: Postbus 17152, 1001 JD Amsterdam.

COLOFON

Bulletin van de Vereniging voor Dansonderzoek (VDO)

Doel van de VDO is zowel het wetenschappelijk als praktisch onderzoek op het gebied van de dans te bevorderen, de onderlinge informatie- en kennisoverdracht tussen de leden te verbeteren en (werk)contacten in (inter)nationaal verband te stimuleren, dit alles via de weg van studiedagen, publicaties en bemiddelingsactiviteiten. Het lidmaatschap staat open voor een ieder die deze doelstelling onderschrijft, dansonderzoek verricht of in de resultaten daarvan geïnteresseerd is. De jaarlijkse contributie bedraagt minimaal fl.60,- voor privé-personen (gaarne steun naar draagkracht!), fl.40,- voor studenten of andere mindervermogenden (op individueel verzoek), fl.150,- voor instellingen. Instellingen die slechts het Bulletin wensen te ontvangen betalen fl.60,- per jaar. Een individueel abonnement is niet mogelijk.

Voor nadere informatie of aanmelding als lid kan men schrijven naar: VDO, Postbus 17152, 1001 JD Amsterdam.

Bestuur:

Dhr. F.G. Naerebout, Open universiteit (voorzitter)

Dhr. O.F. Stokvis, Theater Instituut Nederland (secretaris)

Mw. V. Bergman, Landelijk Overleg Kunstzinnige Vorming (penningmeester)

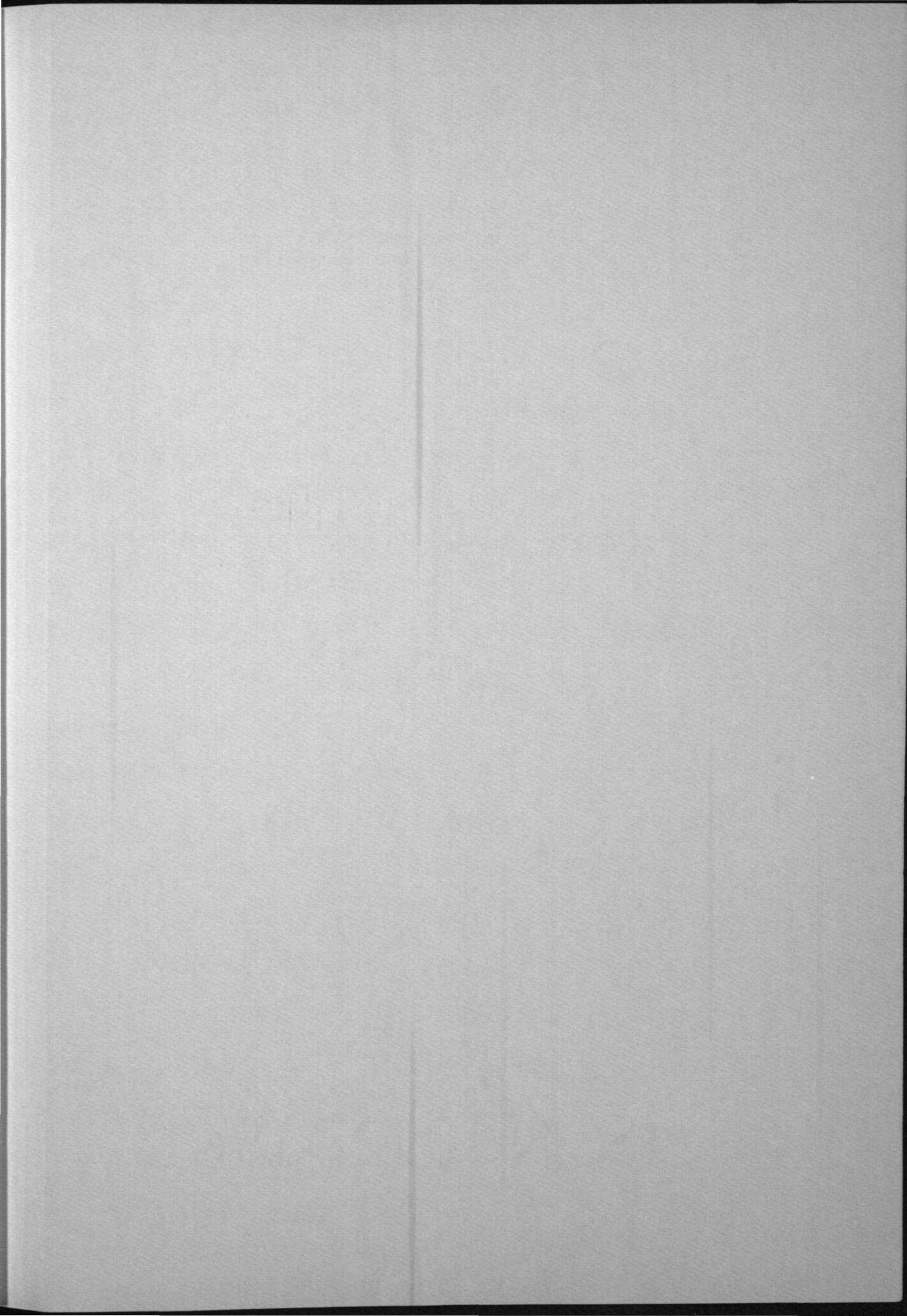
Dhr. P. Eversman, Universiteit van Amsterdam

Mw. L. Wildschut, Rijksuniversiteit Utrecht

Omslagontwerp, lay-out, productie & druk: The Pauper Press, Leiden.

Copyright ©1996 VDO

ISSN: 0927-1961

INHOUDSOPGAVE

ARTIKELEN

Judith Oostendorp, Jongeren met een 'attitude'. Een onderzoek naar de pedagogische implicaties van het klassieke dansvakonderwijs (vervolg)	63
Bijlage 1	76
Bijlage 2	79
Literatuur	82

APPARAAT

Lopende bibliografie: artikelen	89
Indices op de lopende bibliografie van artikelen in de jaargangen 1-5	95
Indices op de jaargangen 1-5	101
Bulletin VDO: aanwijzingen voor auteurs	105

ISSN: 0927-1961